ЦЕНА 6 к.

عصر سعادت

قزانده، مدرسهٔ محمدیه‌ده سیرة نبویة معلمی:

شهر شرف اثری.

قزانده، «اورنه‌ك» مطبعه‌سی.

КАЗАНЬ.
Электро-типографія „УРНЭК“
1909 г.

مقدمه

هر مسلمانغه رسول‌الله (صلی‌الله علیه وسلم) نڭ احوالینی، باشینه کیلگان واقعه‌لرنی، دین اسلام‌نڭ دنیاده نیچوك ظاهر بولوینی ونشر ایدلوینی قسقه‌چه بولسه‌ده بلمك تیوشدر. رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نڭ حق پیغمبر، اسلام‌دینی‌نڭ حق دین بولوین بلور ایچون، اول مبارك ذاتنڭ سیرت واخلاقلرینی، اشلاگان اشلرینی بلمك کافیدر.

بر آدم، رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وسلم) احوالن، نه قدر بلسه ایمانی ودینی شول قدر قوتلانه‌در.

ذاتاً، دین آدملرینڭ وبیوك عالملرنڭ ترجمهٔ‌حاللری‌ده‌انسان‌ایچون ایڭ فائده‌لی، دین ودیانت آرتوینه، فکر واخلاق توزالوینه ایڭ زیاده خدمت ایدن شیلردندر.

قرآن کریمنڭ: اوتکانده‌گی پیغمبرلرنڭ احوالی وتاریخلری حقنده سویلاب، عبرتـلانورگه بیورمقی‌ده شول سببدندر.

۱۳۲۵—۲٦نچی سنه‌لرده، قزان ۵نچی مسجدده، فضیلتلو استاذ محترم عالمجان البارودی حضرتلرینڭ تحت ریاستنده اجرا ایدلمش «مولد نبی» مجلسنده، برنچی سنه‌ده رسول اکرمنڭ احوالی، ایکنچی سنه‌ده شمائل واخلاقی خصوصنده سویلامش ایدم.

صوڭره شو مجلسده سویلاملك ایچون جمع ایتدیگم شیلرنی، بر آز تعدیل وتفصیل ایله، مکتبلرده اوقورلق روشده نشر ایدونی مناسب کورلدی.

اجمالا بولسه‌ده بلو، وبلدروی تیوشلی، اسلامیت وانسانیت‌نی تقویه‌گه، ثبات واجتهادگه سبب ظن ایدلگان شیلرنی، اعتمادلی‌کتابلردن جمع ایدلدی. ومن‌الله التوفیق.

ش. شرف.

۱۳۲٦ سنه ۱ ذوالحجه

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد (عليه الصلاة والسلام) ايله بشارت

ابراهيم عليه السلام، جناب حق حضرتلرينه دعاء قيلوب، اوغلی اسماعيل عليه السلامنڭ نسلينه برکت بيرونی تلادی. جناب حق، ابراهيم عليه السلامنڭ دعاسن قبول ايتدی، اسماعيل عليه السلامنڭ بالالرن بيوك بر ملت ايدەچگن وعده ايتدی. بونلر توراتده مذکوردر.

توراتدن صوڭ اينگان زبور وانجيلدەده الوغ بر پيغمبر کيلەچگی وبو پيغمبرنڭ بعض صفتلری وعلامتلری ذکر ايدلدی.

ابراهيم عليه السلامنڭ ايکنچی اوغلی اسحاق عليه السلام نسلندن يعقوب، موسی، داود، سليمان، عيسی (عليهم السلام) کبی کوب پيغمبرلر کيلسەده، محمد عليه السلام وقتينه قدر، اسماعيل عليه السلام نسلندن پيغمبر کيلگانی يوق ايدی. شونلقدن اسماعيل عليه السلام بالالرندن، الوغ بر پيغمبر کيلونی اهل کتاب کوتمکده ايديلر.

آلتی يوز يلدن آرتوغراق پيغمبر کيلمای تورو ايله، خلقنی نادانلق باصقان، اولگی پيغمبرلرنڭ دينلرينەده تورلی بدعتلر قاتوشقان ايدی. شول وقتده پيغمبرمز محمد عليه السلام دنياغه تشريف ايتدی.

نسب شریف

محمد علیه السلام، عربلر آراسنده ایڭ معتبر وقدرلی بولغان قریش قبیله‌سندن بولوب، نسب شریفی اسماعیل علیه السلامغه توتاشادر. آچق معلوم بولغان بابالری شونلردر:

محمد بن عبدالله بن عبدالمطّلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصّی بن کلاب بن مرّة بن کعب بن لؤیّ بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معدّ بن عدنان.

آناسی آمنه بنت وهب بن عبدمناف بن زهره بن کلاب‌در. کلاب‌ده نسبلری برگه قوشیلادر.

رسول‌الله‌نڭ ولادتی (طوغوی)

رسول‌الله (صلی الله علیه وسلم) تاریخ میلادی‌ایله ٥٧١نچی‌یل ٢٠ آپریلده، ربیع الاوّلناڭ اون ایکیسنده دوشنبه کون طاڭ وقتنده دنیاغه کلدی.

طوغان وقتنده آناسی هیچ بر زحمت وبالا آوروی کورمدی، سنتلی کندیگی کیسولگان حالده طوغدی. آرقاسنده کوگار چین یموِرقاسندن کچره‌ك بر علامت بار ایدی. آڭا خاتم نبوّت، مهر نبوت دیورلر. دنیاغه کلدکده بتون اقرباسینه (یقینلرینه) سیوکلی کورندی. همه‌سینه زور شادلق بولدی.

باباسی عبدالمطلب زور طوی قیلوب، بیك کوب خلق صیلادی. محمد دیب اسم قویدی.

حتی ابوجهل، ابولهبلرگه‌ده سیوکلی کورنوب، ابولهب سیونچیگه ثویبه اسملی کنیزه‌ك آزاد ایتدی.

بو کون (۱۲ ربیع الاول) دنیا و آخرتده بختلی بولویمزغه سبب بولغان پیغمبرمزنڭ توغان کونی بولدیغندن بارچه مسلمانلرغه اێك زور بیرامدر.

رسول اللهنڭ آتاسی عبدالله، بالاسی دنیاغه کیلگانچی قایتو نیتی ایله شام طرفینه سودا برله سفر ایتکان ایدی. شول سفرنده وفات بولوب، مدینهده دفن ایدلدی. رسول الله یتیم بولوب دنیاغه کیلدی.

ولادت وقتندهغی بعض واقعهلر

رسول اللهنڭ طوغویندن ایللی کون ایلك، یمن پادشاهسی کعبةاللهنی خراب ایتارگه دیب فیلی وعسکری برله، مکهگه کیلگان ایدی. الله تعالی طرفندن یبارلگان ابابیل قوشلری، آنڭ بتون عسکرلرن واق تاشلر ایله هلاك ایتدیلر. عربلر بویلنی «عام الفیل» دیورلر. قرآنده سورهٔ فیل بونلر حقنده نازل بولغان.

شول یللرده عرب آراسنده، بیگراکده قریشده قوتلی آچلق بولوب کلگان؛ اما رسول الله طوغان یلده یغمور کوب بولوب ایگونلر ویمشلر باشقه یللرغه قاراغانده نیچه الوش آرتق وکوب یتوشکان. عربلر بو یلنی ایرکنلك، شادلق یلی دیب آتاغانلر.

رسول الله طوغان کونده کوب آدملر، آخر زمان پیغمبرینڭ دنیاغه کیلوین توشلرنده کورگانلر. باباسی عبدالمطلب، یاڭی طوغان بالانڭ الوغ بر ذات بولهچغن توشنده کورمش. وشول کیچه کعبة الله یاننده „کیلوی عالمگه رحمت اولان بالا طوغدی“ دیو بر تاوش ایشتمش. شادلغندن الوغ ضیافت وطوی ایدوب رسول اللهنی گوزل قصیده ایله ماقتامشدر.

سوت آناسینه تابشرلوی

یخشی هوالی یرلرده، آول لرده اوسکان بالا سلامت، اوتکون ذهنلی بوله، دیب مکه خلقی اوزلرینڭ یاش بالالرن شهرده توتماینچه قریه‌لرده سوت آنالرینه بیروب تربیه ایتدره‌لر ایدی. آول خاتونلری مکه‌گه کیلوب ایمزورگه وتربیه ایتارگه بالالر آلوب کیته‌لر ایدی.

رسول‌الله‌نی‌ده مکه صحراسندن معیشت‌ایتوچی بنی‌سعد قبیله‌سندن حلیمه اسملی‌خاتونغه‌ایمزورگه‌بیرمکچی‌بولغانلر. حلیمه‌اوّلده: «بز اوزمزده‌فقیر، بویتیم بالانی تربیه‌ایتوده، نی فائده بولور ایکان؟ »دیه شبهه‌لنوب تورغان. لکن‌رسول‌الله‌غه‌کوزی‌توشکاچ‌کوڭلینه بیك سویملی‌کورینوب قبول ایتکان وقریه‌سینه آلوب کیتکان. رسول‌الله‌نی تربیه ایتارگه باشلاولری ایله ایولرینه برکت کرگان، حیوانلرینڭ سوتلری آرته باشلاغان. شوندن صوڭ اوزلریده «بو بالانڭ آیاغی یکل بولدی، برکتلی بالا بولسه کیرك» دیو آرتوغراق اخلاص قویوب تربیه ایته باشلاغانلر. رسول الله بیك تیز اوسوب آلتنچی آیده آیاقغه یوری، توقز آی تولغانده آچق سویلاشه باشلاغان. وبشنچی یاشینه قدر شونده تربیه‌لنگان.

شق صدر واقعه‌سی — رسول‌الله‌غه حلیمه‌ده وقتده بر واقعه بولغان: بالالر برله یورگانده، آدم صورتنده ایکی فرشته‌کیلوب آنی‌بر طرفقه آلوب کیتمشلر، کوکراگینی یاروب یوراگنده بولغان بزوق قانلرنی آلوب تازارتمشلر. بوڭا شق صدر واقعه‌سی دیورلر. شونلقدن رسول الله‌نڭ کندیگندن کوکراگینه قدر نچکه‌گنه صزق وآزغنه توکلر بار ایدی. حلیمه بیك سویوب تربیه ایتدیگندن آیرلاسی کیلماسه‌ده، بو واقعه‌دن قورقوب بالانی اوز آناسینه تابشرغان.

آناسی و باباسینك وفاتی

رسول‌الله آلتی یاشینه ایرشدکن آناسی وفات بولدی. آناسزده قالدی. آندن صونگ باباسی عبدالمطلب تربیه ایته باشلادی. عبدالمطلب رسول‌الله حقنده تورلی توشلر کوردیگندن و تورلی واقعه‌لر ایشتدیگندن آنی اوز بالالرندن آرتق کوروب، اخلاص و رعایه ایله تربیه ایتدی.

رسول‌الله سکز یاشینه ایرشدکده عبدالمطلب ده یوز یاشندن اوتوب وفات بولدی. عبدالمطلب قریش‌نڭ رئیسی و اینگ جومارد، اینگ عقللی‌لرندن صانالا ایدی. الله‌نڭ مینگا بیرگان نعمتندن آدملرگنه دگل، قوشلرده فائده‌لنسون، دیه تاغ باشلرینه آزق قویدرمشدر. وفاتنده بتون مکه خلقی یغلاب، برنیچه کونلرگه قدر اصلا سوداده ایتمای ماتم توتمشلر. رسول‌الله ده جنازه‌سی آرتندن یغلاب وارمش.

ابوطالب تربیه‌سی

عبدالمطلب وفات بولدقده، رسول‌الله آنا بر توغمه قرداشی ابوطالب تربیه‌سنده قالدی. اول وقتده ابوطالب‌نڭ حالی اورتاچه‌غنه ایدی. آنی تربیه‌گه باشلادقده ایولرنده برکت آرتدی، ابوطالب‌نڭ بختی آچلدی. رسول‌الله ابوطالب کوزینه بیك سویملی کورندی. آنی اوز بالالرندن ده یاقینراق کوروب شفقت و رعایه ایله تربیه ایتدی.

رسول‌الله اول وقتدن اوق ملایم، یومشاق کوڭللی، ادبلی، قناعتلی ایدی. باشقه بالالر کبی آغزینه کیلگاننی سویلاب یورمی، آشارغه ایچارگه صوراب بورچیمی ایدی. بیرسه‌لر بیرگانگه قناعت ایته، بیرمه‌سه‌لر

شول کویونچه یوری ایدی. بعض کونلرده حرم‌شریف‌که باروب زمزم صوی ایچه‌ده، شونڭ ایله قناعتلنه ایدی. شول وقتدن‌اوق رسول‌الله‌نڭ «ادبلی» اسمی چغوب تیره‌کورشیلری بالالرینه «محمدکبی‌ادبلی، انصافلی بولورغه کیره‌ك» دیه باشلاغانلر ایدی.

شامغه سفری

رسول‌الله (صلی‌الله علیه وسلم) اون‌ایکی یاشینه ایرشدکده ابوطالب سودا ایله شامغه سفر ایتمك بولدی. رسول‌الله‌ده ابوطالب‌نی بیك سود گندن آیریلاسی کیلمیچه آنڭ ایله سفرگه چغونی استه‌دی. ابوطالب‌نڭ شفقتی کیلوب آنی‌اوزی برله سفرگه آلوب‌چقدی. شام ولایتنده بصری[١٥] شهرینه یتکاچ نصاری‌لرنڭ زورعالمی بحیرا دیومعروف اولان راهب اوچرادی. بحیرا، «اولگی‌کتابلرنڭ یازوینه کوره عربلردن بر پیغمبر کیله‌چك، شونڭ خبری یوقمی؟» دیو صوراشدی. حاضرگه‌چه‌کورلگانی یوق دیه جواب بیردیلر.

بحیرا رسول‌الله‌نی بر آق بولوط‌کوله‌گالب تورغانن کوروب؛ اوزینڭ فراستی، علمی‌برله آنڭ‌اخیرزمان‌پیغمبری بولوین‌اویلادی. یانینه چاقروب نسبن، فکرن، نیندایِن‌توشلرکورگانن صوراشدی. کیله‌چك‌پیغمبرحقنده اولگی کتابلرده خبر بیرلگان صفتلرنی وعلامتلرنی رسول‌الله‌ده تابدی. وبر جاین تابوب رسول‌الله‌نڭ آرقاسنده بولغان خاتم نبوتنی اوبوب «بوبالا اخیر زمان پیغمبری بولسه کیره‌ك» دیه شهادت بیردی. ایاڭ باشنده بر علامت بولور دیو اولگی کتابلرده کورگان ایدی. صوڭره ابوطالب‌که «بن ماللرکزنی اوشبو یرده صاتوب قایتووگزنی مصلحت کورر ایدم» دیدی. ابوطالب مالارن بصری شهرنده صاتوب مکه‌گه قایتوب کیتدی.

شامغه ایکنچی سفری

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یکرمی بش یاشینه ایرشدکن، خدیجه بنت خویلدنڭ مالی برله، سودا ایچون شامغه کیتدی. خدیجه اوزی بیك بای وهر یل شامغه کروان بیاروب صاتو ایتدره ایدی. رسول اللهنڭ غایت توغری وعقللی بولوین ایشدوب، بو سنهده مالی برله شامغه باروین اوتندی. رسول الله قبول ایتوب خدیجهنڭ قلی میسره ایله سفر ایتدی. باشقه یللرغه کوره نیچه الوش آرتق فائده ایتوب قایتدیلر. خدیجه بیك شادلاندی. رسول اللهغه رحمت اوقوب، سویلاشکاندن آرتق حق بیردی.

سفردن قایتقاچ میسره، رسول اللهنی خدیجهگه بیك ماقتادی. بصریده بر راهبنڭ رعایه ایتکانن، اخیر زمان پیغمبری شول بولور، دیه خبر بیرگانن سویلهدی.

خدیجه رسول اللهنڭ توغریلغینه، اخلاقینه قزقدی. قبول ایتسه، رسول اللهغه بارمق بولدی. رسول الله کیڭاش ایتدکدن صوڭ قبول ایتدی. اول وقت حضرت خدیجه قرق یاشنده طول خاتون ایدی.

کعبة اللهنی بنا

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) اوتوز بش یاشینه ایرشدکده قوتلی یغمور بولوب، کعبهنڭ بعض طرفلری یارلدی. قریش خلقی بیك حلال مااللردن‌غنه اعانه جیوب کعبهنی یاڭیدن بنا ایتدیلر. بنا تمام بولدقده، «حجر اسود» نی کلتوروب اورناشدروده اختلاف چقدی.

بعضلری بزده شرافت کوبرهك، بعضلری بز کوب اعانه ایتدك، بعضلری بزنڭ صانمز کوب بز اورناشدرهمز دیدیلر. حتی بعضلری

صوغشه‌مز قایسی قبیله جیکسه شول قبیله اورناشدرر، دیواوچ دورت کونگه قدر قچقرشدیلر. صوگره مسجد حرام قاپقاسندن ایلک کرگان کشینی‌نگ حکمینه همه‌سی راضی بولورغه، دیب سوز قویشدیلر.

شول وقت قاپقادن رسول الله کیلوب کردی. همه‌سی: «محمد کردی، اول توغری، آنگ حکمینه راضی‌مز» دیدیلر. آرالرنده توغریلق بر له اسمی چقغانلقدن آنگ اوچراوندن شادلاندیلر.

رسول الله‌غه اشنگ نیچوک‌لگنی سویله‌دکارنده، بر کیوم اوستینه «حجر اسود»نی آلوب قویوب: «هر بر یوچماغندن بر قبیله‌نگ رئیسی توتوب بارسونلر» دیدی. باروب یتکاچ اوزی مبارک قولیله آلوب اورنینه اورناشدردی. بو تدبیری ایچون همه‌سی شادلانوب، رسول الله‌غه رحمت اوقودیلر.

پیغمبرلکدن ایلکگی حاللری

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یاش وقتندن کورکام خلقلی، انصافلی ایدی. فقیر وعاجزلرگه شفقتلی، قرداشلرگه رعایه قیلونی، قوناق صیلاونی سوه ایدی. خلق آراسنده توغریلق، یخشیلق برله اسمی چغوب «محمد الامین» دیه آطیلر ایدی. اشانچلی و توغری محمد دیمکدر:

سوزنی اویلاب، آزغنه سویلی ایدی، هر اشنگ وهر سوزنگ بیک توغری بولدیغندن کوب وقتلرده خلق آراسنگ نزاع (طاوش — قچقرش) چقدقدہ آنگا حکم ایتدره‌لر ایدی. الوگی کتابلرده یباریله‌چکی وعد ایدلگان پیغمبر اوشبو محمد بولسه کیروک دیو اویلاوچیلر بار ایدی.

کشی برله نزاع ایتونی، سوز کوراشدرونی سویمای، یاشلرنڭ اویون،کولکو،شعر مجلسلرینه قاتوشمای‌ایدی. فقط‌الوغلر مجلسینه ویخشی خطبه‌لر سویله‌نه تورغان جیولشلرغه‌غنه بارا ایدی.

اول وقتده عربلر همه‌سی دیارلك مشرکلر، پتلرغه عبادت ایته‌لر ایدی. رسول الله یاش وقتندن‌اوق پتلرنی سویمای، ویاقینلرینه بارمای ایدی. بو خلق نیچون اوطن، طاش کیساکلرندن یاصالغان نرسه‌لرگه عبادت ایته‌لر، آنلردن نه فائده کوته‌لر ایکان، دیه عجبلنوب یوری‌ایدی.

اوزی وقت، وقت حِرا طاغینه باروب عبادت قیله، قای وقتلرده آزق آلوب کیتوب شونده اونار، اوز بشارکون خلق‌غه قاتناشمای‌نچه عبادت، ذکر، فکر برله مشغول بولوب اوتکاره ایدی.

اول وقت، عربلرده شعر وخطبه‌دن باشقه علم، معرفت یوق آرالرنده اوقو، یازو بیلوچی‌ده بیك آز ایدی. رسول الله قرق یاشینه قدر، شونداین جاهل خلق آراسنده هیچ کمدن علم، معرفت اوگرانمای، اصلا اوقو یازو برله مشغول بولمای، استاذ حضورینه بارمای، درس کورمای ترکلك ایتدی.

پیغمبرلك کیلوی

رسول الله (صلی‌الله علیه وسلم) قرق یاشینه ایرشدکده، الله تعالی بتون عالمگه رحمت ایندردی. خلق‌نڭ دنیا وآخرت بختلی بولولرینه، دین ومعرفت یولینه کرولرینه سبب بولغان اول مبارك ذاتنی پیغمبر ایدوب‌کوندردی. آڭا وحی کیله باشلادی. وحی اوّل مرتبه‌ده رؤیای صادقه یعنی راست توش کورو ایله باشلاندی. توشنڭ نی کورسه همه‌سی کورگاننچه ظاهر بوله ایدی.

حراطاغنده بولدیغی وقت-۱۷ نچی رمضانده-جبرائل علیه السلام وحی کلتوروب «یا محمد! سن حق پیغمبرسن، بن سکا الله طرفندن کوندرلدم» دیدی. «اقرا» سوره سینی ایندردی.

برنچی مرتبه فرشته نی کورو، وآنك آرقیلی وحی کیلو رسول الله غه آغر بولدی. تتره‌ب حضرت خدیجه یانینه قایتوب واقعه نی سویلادی. اوز یمه ضرر بولودن قورقدم دیدکده، حضرت خدیجه: «سن مسافرلرنی حرمت؛ یتیملرنی، غریبلرنی، قرنداشلرنی رعایه ایته‌سن، طوغری سویلی‌سن، خلقنی اوزکدن راضی ایتوگه طرشه‌سن، هیچ خوف ایتمه، الله تعالی سکا ضرر کلتورماس، الله برله یمین ایته‌م: سن بو امتنك پیغمبری بولسالك کیره‌ك» دیدی.

صوگره خدیجه اوزینك قرنداشی ورقة بن نوفل گه باروب واقعه نی سویله‌دی. ورقه جوابنده: «ای خدیجه! اگر سویلگانك درست ایسه وحی کلتورگان ذات حضرت موسی غه کیلگان جبرائیل بولوب، محمد ده بو امتنك پیغمبری‌در.» دیدی. ورقه اولگی کتابلرنی اوقوغان زور عالم ایدی.

ورقه رسول الله غه اوچرادقده: «یا محمد! خلق سنی اذا وجفا ایدرلر، یالغانچی دیورلر، مکه‌دن چقاررلر. اولگی پیغمبرلرگه ده شویله بولدی. اگر سلامت بولسه‌م، قولمدن کیلگان قدر یاردمکده بولورمن» دیدی. لکن اوزاق تورمای وفات بولدی.

دینگه یاشرن دعوت (اونده‌و)

آندن صوڭ «یا ایها المدثر» سوره‌سی ایندرلدی. خلقنی دینگه اونده‌رگه امر کلدی. اوز دینلرینه اخلاصلی، تعصبلی، نادان خلقنی یولغه صالو چیتون بولاچغن اویلاب رسول الله، بسیك آغرسندی. «کم ایمانغه

کلور. بو قدر الوغ اشنی نیچوك یرینه یتکوررمن؟» دیه قایغوردی. صوڭره اللهغه توکل ایدوب دعوت ایتارگه کرشدی. ایڭ ایلك اوزینڭ یاقین کورگان واشانغان دوستلرینی دعوت ایتدی. ایرلردن ابوبکر، صبیلردن علی، خاتونلردن خدیجه، قللردن زید بن حارثه ایمانغه کلدیلر.

حضرت ابوبکر قریش‌نڭ اعتبارلی، دولتلی، عقللی‌لرندن ایدی. یاش‌وقتندن‌بیرلی‌رسول‌اللهغه‌اخلاصلی دوست‌ایدی. پتلرغه عبادت‌ایتونی سویمای، باشقه بر حق دین بولورغه کیره‌ك دیو اویلاب یوری ایدی. پیغمبرلك کیلو خبرینی ایشتکاچده ایمان کالتوردی. رسول اللهغه اخلاصی آرتدی. اوزینڭ دوستلرن ایمانغه کیلوگه قزقدره باشلادی. بتون ذهنن قویوب مسلمانلرنی آرتدررغه طرشدی. آنڭ اوندەوی ایله حضرت عثمان بن عفّان، عبدالرحمن بن عوف، زبیر بن العوّام، سعد بن ابی وقّاص، طَلْحَه بن عبیدالله ایمانغه کلدیلر. بو ذاتلرده اوزلرینڭ دوستلرن‌ایمانغه قزقدره باشلادیلر.

بو وقتلرده رسول‌الله، یاڭی‌دینگه‌قارشی خلق قوزغالوب‌کیتماسون، دیه آقرین‌غنه دعوت‌ایته، مکه تیره‌سنده طنچراق اورنلرده‌غنه یاشرن عبادت ایته‌لر، قرآن‌نی‌ده خفیه (یاشرن) گنه اوقیلر ایدی.

نه قدر یاشرسه‌لرده، بو خبر آغزدن آغزغه یایلدی. خلق آراسنده «محمد یاڭی دین چغارغان، بعض آدملر ایمان کالتورگانلر، یاشرن عبادت ایته‌لر ایمش» دیه سویلیلر ایدی.

ایمانغه‌کیلگان‌کشینی‌بلدکن‌کافرلر: «آتابابادیننمدن‌آیرلغان،صاتاشقان» دیو شلته‌لیلر ومسخره‌ایته‌لر ایدی. رسول الله اوچ یلغه قدر یاشرن دعوت ایتدی؛ شول آراده اوتوز قدر کشی ایمانغه کیلدیلر.

دینگه آچیق دعوت

نبوت‌نك دورتنچی یلنده (فاصدع بما تؤمر) «دین‌نی آچق سویله، آشکاره دعوت‌ایت!» معناسنده آیت ایندرلدی. رسول‌الله دین‌گه آشکاره دعوت ایته باشلادی. خلقنی جیوب وجیولشلرینه واروب سویلی باشلادی. قریش خلقی باشده اول قدر قاتی معامله قیلمدیلر. «محمد عقللی، توغری‌غنه یکت ایدی، موندااین اشکه تتوندی. کوکدن وحی کیله، فرشته کیله دیو سویلی ایسکان» دیب یاراتماینچه‌غنه یوردیلر. صوڭره الله‌غه‌غنه عبادت ایتارگه کیره‌ك، پتلرغه عبادت ایتوچیلر ضلالتده دیو آیتلر کیله باشلادقده قریش خلقی قوزغالدی.

«کم بولغان اول محمد! آتا باباڭز ضلالتده ایدی. فائده‌سز تاش، اوطن‌کیسا کارینه عبادت‌ایته‌سز، دیب بزنی، دینمزنی مسخره‌ایته» دیو غیرتکه‌کلدیلر. «آتا بابا دینندن چقمایمز، نیچه یوز یللردن بیرلی کیلگان پتلرمزنی تاشلامایمز» دیدیلر.

رسول‌الله ومسلمانلرغه «آتا بابا دینندن آیرلدڭز، پتلرنی تاشلادڭز، بدعت دینگه کردڭز، آفت بولدڭز» دیو آچیغلانورغه، قاتی سوزلر سویلارگه باشلادیلر. ایمانغه کیلوچیلرنی مسخره واذا ایتارگه کرشدیلر.

رسول‌الله (صلی‌الله علیه وسلم)، کافرلر نه‌قدر قاتی معامله ایتسه‌لرده همان آنلرغه یومشاقلق برله معامله ایته، اسلام دینی‌نك عقلغه، حکمتکه موافق بولوین آڭلاتورغه طرشه ایدی. کافرلرگه قارشی «اگر بنم پیغمبر بولویمه، قرآن‌نك الله‌تعالی طرفندن کیلوینه ایناممه‌سه‌ڭز، سوزگه ماهر، عقللی اولانلرڭز، شول قرآن کبی حکمتلی، فصاحتلی بر سوره‌گنه سویلاب کورسونلر» دیه ایدی.

کافرلرنڭ عقللی‌لری، عالملری، شاعرلری قرآن کبی سویلارگه نه قدر طرشوب کورسه‌لرده بر آیتده سویلارگه قادر بولمدیلر. همه‌سی جوابدن عاجز بولوب آبدراب قالدیلر. رسول‌الله‌غه قارشی بار سوزلری: «آتا بابالرمزنڭ توتقان یولن بوزمه، آنلرغه یاراغان بزگه‌ده یاری، بزگه یاڭی دین کیره‌کماس،» دیمك ایدی.

رسول‌الله اوزینه نه قدرلی آغرلق کیلسه‌ده، اشندن اصلا توقتامادی همان الله‌غه‌غنه عبادت ایتوگه دعوت ایتمکده، پتلردن فائده کیلمگانن سویلامکده ایدی. توغری فکرلی، انصافلی کشیلر آقرنلاب بولسه‌ده ایمانغه کیله‌لر ایدی.

بو اشلرنی کوردکده بر کون قریشلر رسول‌الله یانینه کلدیلر: «یا محمد! سنڭ نسبڭ یخشی، اوزڭ قدرلی ایدڭ؛ لکن هیچ کم اشله‌مگان اشنی اشله‌دڭ: معبودلرمزنی حقارت ایتدڭ، آتا بابالرمزنی ضلالتده بولغانلر دیدڭ، آرامزغه صالقونلق صالدڭ؛ بو یاڭی دین‌نی چغاردن مقصودڭ نه‌در؟ اگر مال بولسه استه‌دکڭ قدر مال جیوب بیره‌مز. آرامزده ایڭ بایمز بولورسن. اگر مقصودڭ درجه، شهرت بولسه سینی اوزمزگه رئیس ایته‌مز. اگر سنده خسته‌لق یا که جن زحمتی بولسه دوا ایتدره‌مز» دیدیلر.

رسول الله بونلرغه جوابده: «بن بونلردن هیچ برینی استه‌میم، بنی الله تعالی سزگه پیغمبر ایدوب یباردی. قرآن ایندردی. اطاعت ایتکانلرگه جنت، اطاعت ایتمگانلرگه جهنم بوله‌چغن بلدررگه امر ایتدی. بن الله‌نڭ امرلرن ایرشدردم. بار مقصودم الله‌غه‌غنه عبادت ایتویگزدر. اگر قبول ایتسه‌گز دنیا وآخرت بختلی بولورسز. اگر قبول ایتماسه‌گز صبر ایتەم. اشنی الله‌غه تابشرەم، الله اوزی حکم ایتار» دیدی.

ابوطالب‌نڭ حمایه‌سی (یاقلاوی)

رسول الله‌نڭ بیك طرشوب، دینگه اونده‌وی، ایمانغه کیلوچیلرنڭ آرتوی قریش خلقن تشویشکه توشردی. ایمانغه کیلوچیلرگه اذا وجفا ایته باشلادیلر. هاشمیلرنڭ رئیسی اولان ابوطالب، ایمان کلتورمگان بولسه‌ده حضرت رسولنی اوز بالالرندن آرتق سوه وکافرلردن صاقلارغه طرشه ایدی. کافرلرده، ابوطالب‌نڭ خاطرن رعایه‌ایدوب حضرت رسولگه آرتق اذا ایتمایلر ایدی.

بر کون قریش‌نڭ الوغلری ابوطالب‌گه کیلوب: «محمدنی بزم دینمز حقنه سویلاودن توقتات! یاخود آنی رعایه ایتمه» دیدیلر. ابوطالب آنلرنی طاتلی سوز ویاقتی یوز ایله قایتاروب یباردی.

کافرلر رسول الله‌نڭ همان دعوت ایتدگندن غیرتله‌نوب ایکنچی مرتبه ابوطالب‌گه کیلوب: «محمد بزنڭ دینمزگه آتا بابالرمزغه تل اوزاته، سن آنی رعایه ایتمه، یوغسه بزلر سنی تاشلایمز وسندن آیرله‌مز» دیدیلر.

ابوطالبکه نسل وقبیله‌لرندن آیرلو آغر کورندی. قریش خلقی‌نڭ سویله‌گان سوزلرن رسول الله‌غه خبر بیردی. رسول الله: «موندن صوڭ ابوطالب‌ده رعایه ایتماسکه اویلای ایکان، اوزیمه وصحابه‌لرگه دخی کوبره‌ك آغرلق بولور» دیو فکرگه قالدی. ومبارك کوزندن یاش آغزوب «ای آتا اورننده بولغان قرداشم! من الله تعالی بیورغاننی سویلارگه بورچلیمن، قریش خلقی نه قیلسه‌لرده مڭا توقتامق ممکن توگل» دیدی وبر طرفقه کیتدی. ابوطالب رسول الله‌نڭ قایغوروین وکوزلرندن یاش کیلوین کوردکده اوزی‌ده‌اثرلندی. شفقتی کیلوب: «ای قرداشم اوغلی! نه ایسته‌سڭده سویله، بن سلامت وقته هیچ ضرر ایتماسلر، والله بن سنی قریش خلقینه تابشرمام» دیدی.

كافرلرنڭ عداوتى

كافرلر، رسول‌الله‌نڭ همان دعوت ايتوين، ابوطالب‌نڭ صاقلاوين كوردكده دشمانلقنى آرتدرديلر. خلقنى آنڭ يانينه بارودن، آنڭ ايله سويلاشودن طييه باشلاديلر. اورامده يورگانده «سحرچى، مجنون، يالغانچى» ديو آرتندن قچقرديلر. ايرته تورب چققاچ يغلسون ديو مسخره ايدوب ايشك توبينه تيگه نه كلر، تاشلر، پچراق قوى اچاكارى آتديلر.

بر يرده سوز سويلارگه توتونسه، سوزندن كولوب توقتاتورغه، سويله‌گان سوزن خلققه ايشتدرماس ايچون تورليچه تاوشلارغه باشلاديلر. كعبة‌الله يانينه باروب عبادت ايتارگه باشلاسه، اوستينه بالچقلر آتارغه، تاوشلاب عبادت ايتدرماسكه طرشديلر. حتى بر مرتبه سجده‌ده وقتنده اوستينه حيوان اچاكلرى تاشلاديلر.

بر دفعه كعبة‌الله يانينه باروب نماز قيله باشلادقده، عقبه اسملى كافر: «محمددن قتولماى، طنچلق تابمامز» ديه حضرت رسولنڭ موينندن بوغمغه باشلادى. شول وقتده حضرت ابوبكر اوچراب: «حق پيغمبرلگينه آچق دليللر كيتورگان، معجزه‌لر كورستكان، الله‌غه دعوت ايتكان ذاتنى اولتورمك بولاسزمى؟» ديدى‌ده عقبه‌نى ايڭ باشندن تارتوب يباردى.

رسول‌الله‌نڭ قزى ابولهب اوغلينه نكاح ايدلمش ايدى. ابولهب دشمانلق كورساتوب آنى طلاق ايتدردى. اوغلى رسول‌الله‌غه باروب «بن سنى ودينكنى سويميم، شونلقدن قزكنى آيرەم» ديدى‌ده مبارك يقاسندن توتوب كيومن يرتدى. رسول‌الله‌ده غيرتكه كيلوب «يا رب! بوگاده بر يرتقچ هجوم ايتسون» ديدى. جناب حق پيغمبرى‌نڭ دعاسن قبول ايتوب، شام طرفينه سودا ايله واردیغنده بر آرسلان چغوب آنى هلاك ايتدى.

٢

رسول‌الله اطرافدن کیلگان خلقلرنی «ای جماعت! الله‌غه‌غنه عبادت ایتوڭز» دیو دعوت ایتارگه چقسه، ابولهب آنڭ آرتندن «ای جماعت! اینانماڭز، بو آدم یالغانچی‌در» دیه قچقروب یورر ایدی.

نضر بن‌حارث رسول‌الله‌نڭ خلقغه وعظ وعبرتلی واقعه‌لر سویله‌گانن کورسه: «ای جماعت! مونه کیلوڭز، بن‌ماتور قصه‌لرنی محمددن کوبرك بله‌م» دیه فارس پادشاهلرینڭ حکایتلرن سویلی باشلی‌ایدی.

کافرلر نه‌قدر یمان معامله ایتسه‌لرده، رسول‌الله همان توغری یولغه دعوت ایته، نه قدر مشقت کورسه‌ده هیچ یالوقمای بار قوتی برله طرشه ایدی. خلق‌نڭ قارشوینه قاراب حقنی سویلاودن، حقنی اشلاودن توقتامادی. بلکه برکون انصافقه کیلورلر دیه همان یومشاقلق ایله دعوتده بولدی، پیغمبرلگینه تورلی معجزه‌لر کورساتدی.

صحابه‌لرنڭ جفا کورولری

عربلرده، قرداشلکنی رعایه بیك قوتلی بولدیغندن، مکه‌ده نسل، اروغی بولغان صحابه‌لر آزغنه طنچراق یاشیلر، کافرلرنڭ نچار معامله ومسخره‌لرندن باشقه آغرلق کورمیلر ایدی. اما قرداشلری بولمغان فقیر مسلمانلرنڭ اشلری بیك آغر ایدی. کافرلر ظلم ایته‌لر، دیندن دوندررگه طرشه‌لر، کشی آلدنده عبادت ایتودن، رسول الله‌غه قاتناشودن طیه‌لر ایدی. بعضلرینی هوشلری‌کیتکانچه قیناب، بوغاولاب آچ توته‌لر ایدی. بونلرنڭ باشلغی ابوجهل اوزینه تورلیچه ظلم ایتارگه طرشه، باشقه‌لرنی‌ده اونده‌ب یوری ایدی. ایمانغه کیلوچی درجه‌لی، آتاقلی آدم بولسه، آنڭ درجه‌سن کیمتورگه طرشه، بای بولسه سوداسینه ضرر ایته، فقیر ضعیف بولسه ظلم ایته ایدی.

مکه کافرلری قریه‌لرگه: «قریه‌گزدن محمدگه ایمان کیلنروچی بولسه، اول کشینی دینینه قایتارگز، قایتماسه اولترگانچه جفا ایدگز» دیب امرلر تاراتدیلر.

حضرت ابوبکر، قرآن اوقورغه باشلاسه قرآننك بولغان وعظلردن، حکمتلردن اثرلنوب اوزن‌اوزی توته آلمای یغلی یغلی، اوقی تورغان‌ایدی. قرآن ایشدوب خاتونلر، بالالر بوزولالر، دیه‌کافرلر، حضرت ابوبکرنی قچقروب‌قرآن اوقودن توقتاتدیلر.

یاسر اسملی صحابه‌نی اوت برله عذاب ایتوب اولتوردیلر. حضرت رسول بونلرنك عذاب ایدلدیکنی کوردکده: «ای یاسر جماعتلری! صبر ایدگز؛ اورنوگز جنت. یارب! یاسر جماعتلرن اوزك عفو ایت» دیدی،

سمیّه اسملی خاتونغه ابوجهل اوچرادقده «محمد دینن تاشلا!» دیب جزالادی. اول قبول ایتمگاچ قولنك‌غی سونگیسی برله سانچدی، شوندن وفات بولدی. دین یولنده برنچی شهید اوشبو خاتون بولمشدر.

بلال اسملی صحابه ایڭ ایلك مسلمان بولغان قللردن ایدی. خواجه‌سی اُمَیَّه بن خَلَف آچا آشارغه ایچارگه بیرمایچه آچ توته، مو یننه یب طاغوب، صبیلرغه بیروب مکه اوراملرنده گیزدیره؛ یمورقه، ایت پشارلك اسسی کونلرده، قویاشقه چیغاروب اوستینه زورتاش باصدیروب قویه، «محمد دینندن قایتماساڭ شولای اولتورەم» دیه ایدی. اسلام محبتی حضرت بلال‌نك یورا گینه، قانینه اورناشوب اسلام ایچون بر جانن توگل، مڭ جانن بیروگه حاضر توردیغندن دینك ثابت بولدی. صوگره آنی حضرت ابوبکر صاتوب آلوب آزاد ایتدی. حضرت رسول‌نك مؤذنی بولوب عمر ایتدی.

سعد بن ابی وقاص‌نك آناسی، اوغلی‌نك مسلمان بولوین ایشتدکده: «ای سعد! بن سنی صاتاشقان دیب ایشتدم؛ محمد دینن تاشلاماساڭ

بکا بر لقمه طعام، بر یوتوم صو والله حرام بولسون» دیب یمین ایتدی. اوچ کون شولای اوتکاردی. صوڭره سعد رسول اللهغه کیلوب شکایت ایتدکده: «آتا آناڭزنی حرمت ورعایه ایدڭز، لکن گناه قیلوغه، اللهغه شریك قاتوغه بیورسالر اطاعت ایتماڭز» مفهومنده آیت نازل بولدی. سعدنڭ آناسی، آچلقدن اوله باشلاغاچ آبدراب، یمینن بوزدی.

خَبَّاب اسملی صحابه بر خاتوننڭ قلی، تیمورچی ایدی. شول خاتون خبابنڭ آرقاسینه قزغان تیمور، اوتلی کومر قویوب «محمد دینن تاشلا!» دیب عذاب ایته ایدی. بر وقت خباب حضرت رسولگه کیلوب: یا رسول الله بزگه دعا قیلساڭ ایدی، دیدکده: «اولگی امتلرده تیمور تاراق ایله ایتلری تارالغان، باشلری پچقی ایله یارلغان آدملر بولدی؛ شولایده دینلرنن ثابت بولدیلر. صبر ایتوڭز؛ بر کون سزگه‌ده ایرکنچیلك کیلور، هیچ کمدن خوف ایتماسسز، ظلم کورماسسز» دیه جواب بیردی. حضرت رسولگه عربستانغه واطرافینه مسلمانلرنڭ خواجه بوله‌چغی، دنیانڭ هر قطعه‌سینه دین اسلامنڭ تارالاچغی وحی ایله بلدرلگان ایدی. اول وقتده مکه کافرلری: «اورامغه‌ده چغوب یوری آلمای تورغان مسلمانلر، بز بر کون عربستانغه خواجه بولامز دیب سویلیلر ایمش» دیه مسخره ایته‌لر ایدی.

خالد بن سعید توشنده قورقنچ بر چوقورغه توشه باشلاغاچ، حضرت رسول خلاص ایتکانن کورگان. ایرته توروب کیلوب «ای محمد نرسه‌گه دعوت ایته‌سن» دیمش. حضرت رسول جوابنده: «اللهغه‌غنه عبادت ایتارگه؛ کورمی، ایشوتمی، فائده کلتورمی تورغان آغاچ، طاشلرغه عبادتدن توقتالورغه، آتا آناغه یخشیلقغه، سوزڭن فعلڭده توغریلقغه، هیچ کمگه خیانت، ظلم ایتماسکه دعوت ایتهم» دیدی. خالد، بونلر بزم ایچون فائده‌لی اشلر ایکان دیب ایمانغه کیلدی. مکه‌نڭ الوغ بایلرندن بولغان آتاسی

سعید، اوغلی‌نڭ مسلمان بولوین ایشتدکه؛ آڭا قیون جزا بیرگان، آشارغه ایچارگه بیرودن، آڭا سوز قوشودن بتون جماعتلرینی طیغان. شول وقتده سعید آورو بولوب «سلامتلانسه‌م محمدنی اولتورر ایدم» دیه نذر ایتکان. خالد، رسول اللهغه بیك اخلاصدن «یارب آتامنڭ نذری چن بولسه، آورویندن سلامتلانماسه ایدی» دیه دعا قیلغان، سعید شول آورودن وفات بولغان.

قبول اسلام وسببلری

قریش خلقی‌نڭ اذا ایتولری، مسلمانلرنی هم مسلمان بولوچیلرنی کیموتمادی. بلکه کوندن کون بعضلری آچق روشده، بعضلری یاشرن‌گنه بولسه‌ده ایمانغه کیله‌لر ایدی. ایمانغه کیلوچیلر غایت اخلاصلی، حضرت رسول واسلام ایچون برجانلرن‌غنه دگل مڭ جانلری بولسه مڭ جانلرن فدا ایدرگه حاضر تورالر ایدی. بونلرنڭ ایمانغه کیلولری تورلی سببلردن بوله ایدی.

برنچی وایڭ زور سبب قرآن‌نڭ بلاغتی ومعجزلگی ایدی(١).

حضرت رسول کیلگانده عربلر آراسنده، گوزل شعر وخطبه‌لر سویلاو بیك شهرت تابدیغندن، یتوشدروب سویلنگان سوز ایله یتوشدرلمگاننی بیك‌یخشی آیورالر ایدی. بونلرغه بیك ماهر ذاتلر کوب ایدی. حضرت رسول یاش وقتندن بیرلی شعر، خطبه ایله اصلا مشغول توگل ایدی. عربلر قرآن‌نی ایشتدکه آنڭ بیك حکمتلی، بیك بلیغ بولوین کوروب حیران‌غه قالدیلر. رسول‌الله‌نڭ اوزسوزینه وهیچ بربنده سوزینه‌ده

---

(١) بلاغت: سوزلری هرجهتدن یتوشکان، غایت حکمتلی بولوی. معجز ومعجزه: بنده‌لر آنڭ کبی ایدوب سویلاودن واشلاودن عاجز بولولری آبدراولری دیمکدر.

اوخشامادیغن آڭلادیلر. نی قدر طرشوب قاراسه‌لرده قرآن کبی بر آیت‌ده سویلارگه قادر بولمادیلر. شونلقدن بعضلری: «محمدنڭ اوز سوزی بولسه بزده بونداین سویلی آلورایدك، البته الله‌تعالی طرفندن کیلگان بولورغه کیره‌ك» دیه ایمان کلتوردیلر.

الله‌تعالی قرآنده: «اگر آدملر، جنلر بر یرگه جیولوب، بر برینه یاردمچی بولسه‌لرده، قرآن اوخشاشلی ایدوب هیچ سویلی آلماسلر» دیه اولدن خبر بیروب قویغان ایدی.

ایکنچی سبب: بعض عربلر حضرت رسول‌نڭ یاشدن بیرلی کورکام خلقلی، عقللی، هر اشن توغریلق‌غه طرشقانن کوروب آڭا محبت ایتکانلر، واوز آرالرن «بالالك بولسه شونداین بولسون» دیه‌لر ایدی. شونلقدن «محمد حاضرگه‌چه توغری، اصلا یالغان سویلامی ایدی، البته بو سوزلری‌ده توغری بولور» دیه ایمانغه کیله‌لر ایدی.

اوچونچی سبب: حضرت رسول‌نڭ بولغان وبوله‌چق شیلردن خبر بیررگه، حکمتلی سوزلر سویلارگه باشلاوی ایدی. حضرت رسول قرق یاشینه قدر اوقو یازو بلمای، هیچ کمدن علم اوگرانمای آرالرن اوسدی. قرق یاشینه ایرشدکن بیك کوب علم کورساتدی. اخلاق ومعامله‌ده بیك حکمتلی سوزلر سویلی باشلادی. اولگی پیغمبرلرنی وآخرت حاللرینی اوقوماغان کوینچه‌ده آچق بیان ایتدی. کوب اشلرنی آلدن خبر بیردی. شونلقدن بعضلری: «اگر الله‌تعالی طرفندن پیغمبرلك کیلماسه بو قدر واقعه‌لر وحکمتلی سوزلر سویلی آلماس ایدی؛ سویلاگان سوزلری، آلدن خبر بیرگان واقعه‌لری همه‌سی توغری بولوب چقماس ایدی. البته پیغمبر بولورغه کیره‌ك» دیه ایمانغه کیله‌لر ایدی.

دورتنچی سبب: بعضلری قرآنده یازلغان هم حضرت رسول سویلاگان

سوزلرنی عقللری ایله اولچاب قارادقده کوردیلرکه: حضرت رسول، الله‌غه‌غنه عبادت ایدوب آغاچ طاش کیسا کلرینه عبادتدن طیولورغه، توغری یلق‌غه‌وعدالتکه، کورکام خلقلی بولورغه، ظلم وخیانت‌دن صاقلانورغه، آتا بابادن قالغان عادتلرگه گنه ایارمیچه هر نرسه‌نی عقل ایله اولچاب قارارغه، هر وقت اوزلک هم قردشلرگننک دنیا آخرت بختلی، سعادتلی بولولرین قایغورتورغه بیوره‌در». بو اشلر همه‌سی بزم ایچون فائده‌لی ولازم نرسه‌لر ایکان، دیب ایمانغه کیله‌لر ایدی.

بشنچی سبب: بعضلری تورات، انجیل، زبورده «بر الوغ پیغمبر کیله‌چك» دیه خبر بیرلدیگندن، بر پیغمبر کیلونی کوته‌لر ایدی. شول کیله‌چك پیغمبر حقنده یازلغان صفتلر وعلامتلر همه‌سی حضرت رسولگه طوغری کیله ایدی. شونلقدن «اولگی کتابلرده خبر بیرلگان پیغمبر، البته اوشبو محمد (علیه‌الصلاة والسلام) بولورغه کیره‌ك» دیه ایمانغه کیله‌لر ایدی.

آلتنچی سبب: بعضلرینك ایمانغه کیلولرینه سبب حضرت رسول‌نك صحبتلری ایدی. حضرت رسول‌نك مجلسلری غایت اثرلی، سوزی کوکللرنی اریته مهابتی سویلاشوچیلرنی جوابدن عاجز ایته ایدی.

حتی دشمانلری آنك یانینه کلدکده رعایه ایله سویلیلر، سوزنی اویلاب، قوتلی دلیل ایله سویله‌دیگندن جواب تابوغه آبدراب قالالر ایدی. صاف قلبلی، تعصبسز ذاتلر برر مرتبه اولتورشو ایله، آنك مجلسلرینه جان وکوکلدن عاشق بوله‌لر ایدی. شونلقدن قریش خلقی « محمد، یانینه بارغان کشیلرنی سحرلاب اوزینه محبت ایتدره» دیه آنك ایله سویله‌شودن طیه‌لر، ایوینه کیلوچیلرگه ظلم ایته‌لر ایدی.

یدنچی سبب: حضرت رسول‌نك تورلی معجزه‌لر کورساتوی،

صحابەلرنڭ ـ نەقدر اذا جفا کورسەلردە ـ اعتقادلرنك ثابت بولولری ایدی. «محمد (علیه‌الصلاة والسلام) پیغمبر بولماسە بوندایین معجزەلر کورساتە آلماس ایدی. اگر اسـلام دینی حق بولماسە صحابەلری بو قدر اخلاص اولتورتماسلر، اسلام ایچون بوقدر طرشماسلر ایدی» دیـە ایمان ایلە مشرف بولەلر ایدی. حضرت رسول وصحابەلرنڭ اذا وجفا کورولری ونە قدر مشقتلر کورسەلردە همەسینە چداب اجتهادایدولری اوزی بر معجزە ایدی.

حبش یرینە هجرت

کافرلر مؤمنلرنی اسلام دینندن دوندررگە بیك طریشسەلردە، لکن اسلام دینی‌نڭ فلان یری عقلغە موافق توگل، دیمگە سوز تابا آلمیلر ایدی. شونلقدن، اسلامغە سوز ودلیل برلە توگل؛ بلـکە قول، وکوچ برلەقارشی تورالر، قوللرندن کیلگان قدرلی ظلم ایتەلر ایدی. کافرلر چیکدن طش ظـلم ایتە بـاشلاغـاچ، حضرت رسول صحابـەلرگە «حبش یرینە هجرت ایدگز، الله تعالی یاردم بیرونی وعدە ایتدی، انشاء الله بر وقت جیولورمز» دیدی.

صحابەلر بالا چاغالری‌ایلە، طوغان‌ـاوسکان یرلرن تاشلاب حبش مملـکتینە هجرت ایتدیلر. هجرت ایتوچیلر ایچنك حضرت عثمان وخاتونی رقیّە (رسول الله قزی) زبیرْ بن العوّام، عبدالرحمن بن عوْف، عبدالله بن مسعود، جعفر بن ابی طالب‌لر بار ایدی. حبش پادشاهسی نجاشی مسلمانلرغە رعایە وحرمت ایدوب آنلرنی اورنلاشدردی. هیـچ مشقت کورماینچە راحت معیشت ایتە باشلادیلر. بو مهاجرلرنڭ قبول ایدلولرن کورگاچ، هجرت ایتوچیلر کوبایدی. ایمانغە کیلوچیلرنڭ

کوبسی شونده جیوله باشلادیلر. بو خبر مکه‌ده قاش بولغاچ مکه کافرلری، حبش یرنده اسلام دینی تارالودن قورقدیلر. نجاشی‌غه هدیه‌لر ایله ایلچی یباروب مسلمانلرنی قایتاروین اوتندیلر. «مسلمانلرنڭ قایوسی بورچلی، قایوسی قاچقان‌قل» دیه افترالر سویله‌دیلر. نجاشی صوراشوب بو سوزلرینڭ افترا ایکانن بلدکده، سوزلرن قبول ایتمدی. بولارکلرن‌ده‌قایتاروب بیردی. ایلچیلری نجاشی‌طرفندن مردود بولوب قایتدیلر.

حضرت حمزه وعمر (رضی‌الله عنهما)نڭ ایمانغه کیلولری

حمزه، پیغمبر علیه‌السلام‌نڭ آتا بر توغمه قرداشی بولدیغندن، قرداشلك غیرتی برله آڭا ابوطالب کبی رعایه ایته ایدی.

برکون حضرت رسولگه‌ابوجهل توغری‌کیلوب یمان سوزلر سویلادی. تخفیف ایتدی. حضرت رسول جوابدن فائده کیلمیه‌چگنی اویلاب سکوت ایتدی. مونی حمزه ایشتدکده قرداشلك غیرتی قوزغالدی. ابوجهل‌گه باروب «نیچون منم قرداشم‌نی حقارت‌ایتدڭ، منڭ محمد دینڭ» دیدی‌ده، قولنڭ‌غی اوق جایه‌سی‌ایله ابوجهل‌نڭ باشینه صوقدی. باشندن قان کیتدی. ابوجهل طرفنده‌غیلر، حمزه‌دن اوچ آلمغه قصد ایتدیلر؛ لکن ابوجهل «حمزه‌گه قول صوزماڭز، آچولانوب چندن مسلمان بولوب کیتماسون» دیه توقتاتدی. شوندن حمزه‌نڭ‌ابوجهل‌لرگه دشمانلغی آرتوب اسلام‌غه‌محبتی‌توشوب حضرت رسولگه کیلوب‌ایمان‌کلتوردی، حضرت رسول ایچون اجتهاد ایده‌چگنی اعلان ایتدی؛ وبو خصوصده شعرلر سویله‌دی. حضرت حمزه سوزگه‌ماهرلق، بهادرلق برله‌آتاقلی، خلق آراسنده‌اعتبارلی ذات ایدی. شونلقدن حمزه‌نڭ مسلمان بولویندن صحابه‌لر غایت شاد

بولدیلر. بو واقعه کافرلرگه‌ده بیك اثر ایتدی. آنلر حسرتلندیلر؛ محمدکه ایمان کلترو چیلر کوبایمکده، تیزدن بر چاره‌سن تابارغه کیره‌ك دیب کینکاشدیلر. ابوجهل: بوکا محمدنی اولترودن باشقه چاره یوق، اولتروچیگه اوزم یوز دوه بیره‌م دیدی. باشقه‌لرده بو فکرگه قوشلدیلر. دنیادن اسلام اسمن بتورمکه قرار بیردیلر. محمدنك وارث بولورلق، اش اشلەرلك اوغلی‌ده یوق اولترساك قتولورمز دیدیلر. و بو اشنی عمردن باشقه کشی بولدره آلماس دیب عمرنی غیرتکه کلتوردیلر.

عمر غیرتلنوب قلچن آلدی. رسول‌اللهنك قایده ایکانن صوراشوب بولغه چقدی. یولده اوزینك قزقرنداشی فاطمه ایله، کیاوی سعید بن زیدنك ایمانغه کیلولرن ایشتدی. اوّل آنلرغه جزا بیررگه تیوش ایکان دیب آنلرنك ایوینه کیتدی. اول وقتده قرنداشلری قرآن‌دن طٰه سوره‌سی اوگره‌نه‌لر ایدی عمر کردکده: «سز محمدگه آلدانغان ایمش، نی اوقی ایدکز» دیو غیرتله‌ندی. قاتی سوزلر سویله‌دی. طوغانی فاطمه‌نك یوزینه صوغوب قاناتدی. فاطمه‌ده غیرتکه کیلوب «ای عمر! نیچوك الله‌دن اویالمیسن، بوقدر معجزه‌لر کورستکان پیغمبرگه نیچون اینانمیسن، مونه من هم ایرم ایمان برله مشرف بولدق. باشمزنی کیسساکده اسلام دینندن قایتمایمز» دیدی.

عمر قرنداشینك یوزی قب قزل قان بولغانن کوروب شفقتی کیلدی. آنك چن اخلاص برله سویلگان سوزلرن ایشدوب آزراق غیرتی باصلدی. قرآن یازلغان کاغدلرینی آلوب اوقودی. بیك اثرلنوب اویغه قالدی. قرآن‌ده بولغان بلاغت وحکمتکه ایسی کیتدی. «بو سوزلر بنك سوزی بولورغه اوخشامای، البته الله طرفندن کیلگان، محمدده حق

پیغمبر ایــکان » دیو ایمــان کلتوردی. شوندن‌اوق حضرت رسول حضورینه کیتدی.

صحابه‌لر حضرت عمرنڭ قلچ برله کیلوین کوروب قورقشدیلر. حضرت رسول: «قورقما ڭز، عمر یخشیلق‌غه کیله»دیدی. عمر رسول الله (صلی‌الله‌علیه وسلم) حضورینه‌کرگاچ آنڭ آلدنده تز چوگوب ایمان کلتوردی. کلمهٔ شهادت اوقودی. مسلمانلر بیك شادلاندیلر، همه‌سی بردن‌تکبیر ایتدیلر. تکبیرلری مکه اورام‌لرینه ایشدلدی. مکه کافرلری،عمر محمدنی اولتوروب قایتور دیه کوته‌لر ایدی.

حضرت عمر قایتوده کافرلر جیولشینه کیلوب: « منی بلـگان بله، بلمـگان بلسون،منٔ عمر بن‌الخطاب من، اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله» دیدی. کافرلر بوواقعه‌نی ایشتدکده آبدراب قالدیلر. حسرتکه توشدیلر.

حضرت عمر قریش‌نڭ ایــڭ آتاقلی‌لرندن ایدی. ابو جهل برله ایکیسی ایڭ اشلکلی کشیلردن صانالالر ایدی. حضرت عمرنڭ مسلمان بولوی ایله قریش‌لرنڭ بر قاناتلری صندی. اسلام دینینه یخشی کوز ایــله قاراوچیلر، ایمانغه کیلوچیلر کوبایدی. عمر کبی عقللی کشی‌گه یاراغان دین بزگه‌ده یارار، دیــه ایمانغه کیلوچیلر بولــدی. کافرلرنڭ جفاسندن قورقوب‌غنه ایمانغه کیلمای تورغان کشیلر ایمانغه کیلدیلر. مسلمانلر کعبةالله یاننده آشکاره نماز اوقورغه باشلادیلر.

قریش‌لرنڭ اتفاقی

صحابه‌لرنڭ بعضلری حبش یرینه باروب راحتله‌نوب تورا باشلادی، قریشلرناڭ‌ایلچیلری مردود بولوب قایتدی، آنڭ اوستینه حضرت حمزه، آندن اوچ کون صوڭ حضرت عمر مسلمان بولدی. آنلرغه ایاروب

بایتاق کشی ایمانغه کلدی. شول سببلردن کافرلرنك دشمانلقلری قوتلاندی. محمد (علیه السلام)نی اولترماینچه راحت تابمامز، دیب تورلیچه حیله‌لر قیله باشلادیلر. لکن ابوطالب‌لر صاقلارغه طرشدقلرندن رسول‌گه هیچ ضرر ایته آلمادیلر. شوندن صوك ابوجهل وباشقه کافرلر اتفاق ایدوب بر عهد نامه یازدیلر.

بو عهد نامه‌ده: «هاشم قبیله‌سی ومسلمانلر ایله آلش ویرش ایتماسکه، قز آلوب قز بیرماسکه، آنلرنی بازارلرغه کرتماسکه آنلر ایله معامله ایتوشماسکه، محمد (علیه السلام)نی تابشرغانچه اصلا صلح ایتوشماسکه» دیه یازلغان ایدی. یازوچی منصور بن عِکْرِمه‌گه صوڭندن آفت ایرشوب قولی قوردی، چولاق بولدی. بو عهد نامه‌نی یازوب کعبة الله اچینه قویدیلر. بو اش هاشم قبیله‌سینه ومسلمانلرغه بیك آغر بولدی؛ بازارغه، اورامغه چقسه‌لر کافرلر حقارت ایته‌لر؛ تیوشلی بهاسن بیرگاچده هیچ نرسه صاتمیلر، چیتدن کیلگان سودا گردن‌ده مسلمانلرغه مال صاتدرمیلر ایدی؛ اوشبو روشچه ایکی یلدن آرتق، حبسده تورغان کبی توردیلر. بو عهد نامه‌دن کافرلر اوزلری‌ده کوب ضرر کوردی. شونلقدن بعض عقللی کشیلر ینك کیکاش بیروی برله عهدنامه‌نی بوزدیلر؛ ابوجهل بوزدرماسقه طرشسه‌ده آنك سوزن قبول ایتمدیلر.

رسول الله صلی الله علیه وسلم، ابوطالب‌که عهد نامه‌نك اولنده بولغان الله اسمندن باشقه یازولرن کویه آشادی دیو خبر بیرگان ایدی. بو خبرینك درست بولوی بعض آدملرنك انصافقه کیلولرینه سبب بولدی. بوندن صوك همه‌سی بیك شادلاندیلر.

عام‌الحزن (قایغو یلی)

قریشلرنڭ عهد نامه‌سی بوزلغاچ، مسلمانلرغه آزراق ایرکنچیلك بولغان ایدی، لکن اوزاقغه بارمادی. بر نیچه‌آی اوتکاچ، نبوّتدن اوننچی یلی، هاشم قبیله‌سینڭ باشلغی اولان ابوطالب سکسان یدی یاشنده وفات بولدی. وشول آراده آلتمش بش یاشنده حضرت خدیجه وفات بولدی.

بونلرنڭ ایکسی بردن وفات بولوی رسول‌الله‌غه بیك آغر کلدی، بیك قایغردی، بو یلنی «عام‌الحزن» دیو آتادی.

ابوطالب گرچه ایمانغه کیلمگان بولسه‌ده، رسول اللهنی ومسلمانلرنی کافرلردن صاقلارغه طرشه، ایمانغه کیلوچیلرنی سوه ایدی، پیغمبر بولوینه‌ده اینانه‌ایدی. لکن‌اوزی هاشم قبیله‌سینڭ باشلغی بولوب، رسول الله‌ده آنڭ قولنده اوسدیگندن، تل برله اقرار ایتونی، وآکا ایارونی آغرسنمقده ایدی. بر وقت ابوطالب: «محمدنڭ سوزلری توغری، اول باطل ویالغان سوز سویله‌می، اگر قریش خاتونلری، ابوطالب اوز قولنده اوسکان محمدگه ایاردی دیب عیب ایتمه‌سه‌لر، آکا ایارر ایدم» دیمش.

حضرت خدیجه (رضی‌الله عنها) عقللی، تربیه‌لی، خاتون ایدی. رسول‌الله کافرلردن یمان سوزلر ایشتوب کیفسزلنوب قایتدقده، آنی یواتورغه، کوکلن تابارغه طرشه ایدی.

رسول‌الله‌نڭ حضرت خدیجه‌دن قاسم، عبدالله اسملی ایکی اوغلی؛ زینب، رُقیّه، اُم‌کُلْثُوم، فاطمه اسملی دورت قزی دنیاغه کیلمشدر. بونلردن باشقه ماریۀ قبطیه‌دن ابراهیم اسملی‌اوغلی بار ایدی، اوغللری همه‌سی صبی وقتلرنده وفات بولغانلر. قاسم اولگی بالاسی بولدیغندن رسول‌الله «ابوالقاسم» دیو کنیه‌لنه‌در.

قزی زینب ، ابوالعاص بن ربیع نکاحنده ایدی. رقیه حضرت عثمان نکاحنده بولوب اول وفات بولغاچ ام کلثوم نی نکاح ایدلدی . شونلقدن حضرت عثمانغه « ذوالنورین » دیورلر. بونلردن نسل قالمامشدر.

فاطمه حضرت علی نکاحنده ایدی. ایر وقز بالالری، وبالالرینڭ بالالری بولوب نسللری تارالمشدر. بونلرنڭ نسللرینه « سید » دیورلر.

طائف سفری

رسول اللهغه دشمانلق، حسد کافرلرنڭ یوراکلرینه اورناشقان ایدی. ابوطالب خاطرن گنه رعایه ایدوب تورالر ایدی. شونلقدن ابوطالبنڭ وفات بولویندن بیك شادلاندیلر. رسول اللهغه ومسلمانلرغه جفالرن دشمانلقلرن آرتدردیلر. هر کون کورینوب تورغان معجزه‌لردن حسدلری گنه آرتدی. دشمانلقلری شول درجه‌گه کادیکه: «یارب! محمدنڭ دینی حق بولسه‌ده، کوکدن طاش یاغوب، یاکه قاتی عذاب ایله هلاك بولساق ایمانغه کیلماساك ایدی» دیورلر ایدی. قریش خلقی نڭ عنادی (قارشوی) بو درجه‌گه یتکاچ رسول الله‌ده بونلردن امید اوزدی.

بلکه، حقلق ایچون طرشوچی انصافلی ذاتلر تابلور، دیه زید بن حارثه ایله طائف که کیتدی. طائفنڭ الوغلارن کوروب اسلامغه دعوت ایتدی. طائف خلقی قبول ایتمدی گنه دگل بلکه بعض احمق عقلسزلرنی وقللرنی «حاضر محمد سزنی ده آزدررغه، آتا بابالرگز دینندن چیغاررغه کیلگان» دیب قتورتدیلر. اول سفیه‌لرده حضرت رسولگه یمان سوزلر سویله‌دیلر، مسخره ایتدیلر. حتی «ایندی بزنی ده آزدررغه کیلدکمی؟» دیه اوستینه باլچق وتاشلر آتدیلر، مبارك آیاغن قاناتدیلر. زید بن حارثه «مکّا آغراق

کلسه‌کلسون، فقط حضرت رسول گنه سلامت بولسون» دیه، آتلغان تاشلرغه اوزین قالقان‌ایتدی و بر نیچه‌یرلدن جراحتلاندی. رسول‌الله‌طائفدن کیتکاچ: «یارب! قوتم ضعیف، تدبیرم آز بولوین، آدملرنڭ عنادن بله‌سن؛ یارب! سن ضعیفلرنڭ خواجه‌سی‌سن؛ یارب! اوزڭ یاردم بیر، یارب! سنڭ آچویڭه دوچار اولماسه‌م باشقه هیچ نرسه‌گه ایسم کیتمای والتفات ایتمایمن» دیه جناب حق‌غه دعا قیلدی. (دینگه دعوت ایتوده نه قدر مشقتلر کورسه‌ده، غیرتینه، اجتهادینه هیچ ضرر کلتورمگانن آڭلاتدی).

طائفدن قایتوینچه حضرت جبرائیل کیلوب: «ای محمد! بو معامله‌لری ایچون طائف قومینه نه بیورساڭ شونی اشله‌رگه جناب حق بڭا امر بیردی» دیدی. حضرت رسول جوابنه: «ای‌جبرائیل! طائف خلقی اوزلری یمان معامله قیلسه‌لرده، مین آلاردن الله‌غه‌غنه عبادت ایته تورغان یخشی بالالر طوغوین امید ایته‌م» دیدی. صڭره: «یا الله! بو قومم ناداناقلری برله شونداین معامله قیلالر، یارب سن اوزڭ آنلرنی توغری یولغه گوندرگل» دیه، اوزینه شول قدر یمان معامله ایتکان خلق‌غه خیر دعا قیلدی.

اطرافنی دعوت ومدینه خلقی‌نڭ اسلامغه کیلوی

حج وقتلرنده عربستان‌نڭ هر طرفندن مکه‌گه جیولوب حج ایته‌لر، وهر قبیله اوزلرینه خاص بولغان پتلرنی زیارت ایتوب قربانلر بوغازلیلر ایدی. شول وقتده مکه یاقیننده زور بازارلر (یارمنکه‌لر) قوروب آلش ویرش ایته‌لر ایدی. صوڭره جیولشوب گوزل شعرلر تورلی خطبه‌لر سویلیلر؛ بیك ماتور ومقبول شعرلرنی آلتون قاره ایله یازوب کعبه دیوارینه آصوب قویه‌لر ایدی.

رسول‌الله مکه خلقندن امید اوزگاچ حج وقتنده جیولغان عربلرنی

دینگه اونده‌رگه کرشدی؛ تورلی قبیله‌لردن ایمانغه کیلوچیلر آرتوب تورسه‌ده، لکن طایانچ بولورلق، دینگه یاردم بیرورلك زورراق قبیله‌لرنك ایمانغه کیلوین کوته ایدی.

پیغمبرلکدن اون برنچی یلده، مدینه خلقندن آلتی کشیگه اوچراب آنلرنی دین اسلامغه دعوت ایتدی آنلرغه قرآن اوقودی. مدینه خلقی اوزلرینك کورشیسی یهودلردن: «برزور پیغمبر کیله‌چك، اطرافینه غالب بوله‌چق، توراتده شولای خبر بیرگان» دیگان سوزلرنی ایشتکانلر ایدی.

شونلقدن رسول‌الله دعوت ایتدکده، بر برینه قاراشدیلرده: «یهودلر خبر بیرگان پیغمبر اوشبو ذات بولسه کیره‌ك، دشمانمز بولغان یهودلرگه قدر، بو دین‌نی بز قبول ایله‌یك» دیو سویلاشدیلر وایمانغه کیلدیلر. رسول‌الله‌غه واسلام دیننه محبت اولتورتوب کیتدیلر.

مدینه‌گه قایتوب مونی‌سویله‌دکلرنك ایمانغه‌کیلوچیلر کوبایدی، ایکنچی یلنك مدینه‌دن اون‌ایکی‌کشی رسول‌الله حضورینه کیلوب‌ایمان کلتوردیلر. قرآن واسلام حکملرن اوگرانورگ ایچون اوزلری برله مصعب بن عمیرنی آلوب کیتدیلر. شوندن صونك مدینه‌ده اسلام دینی بیك تیز تارالدی. مجلسلرنك، بربر یله یولوقغانك بارسوزلری رسول‌الله ودین‌اسلام توغروسنك بولدی؛ بتون مدینه‌ده، اسلام دینی کرمگان ایو بیك آز قالدی.

پیغمبرلکدن اون اوچنچی یلده مدینه خلقندن یتمشدن آرتق‌ایر، وبرنیچه خاتون رسول‌الله حضورینه کلدیلر. اطاعت ومحبت کورستدیلر. دین‌اسلام ایچون ماللری جانلری برله طرشه‌چقلرینه، یاردم ایته‌چکلرینه عهد بیردیلر. رسول‌الله هم صحابه‌لر مدینه‌گه هجرت ایتسه(کوچسه)لر همه‌سی جان وکوکلدن شاد بوله‌چقلرن سویله‌دیلر. مدینه‌گه کوچولرن تلادیلر. قریش خلقی، مدینه‌دن کیلگان کشیلر برله رسول‌الله آراسنك

بولغان عهدلرنی ایشتدکده، آرتغراق دشمانلق کورساتورگه تتوندیلر.

شوندن صوڭ صحابه‌لر، رسول الله‌نڭ اذنی برله بردم بردم مدینه‌گه هجرت ایته باشلادیلر.

کافرلرنڭ جفالرندن قورقوب همه‌سی کیچه‌لرده، یاشرین گنه هجرت ایته‌لر ایدی. فقط حضرت عمر هجرت ایتمکچی بولدقده قوراللرن تاغوب، کعبة الله‌نی طواف ایدوب، شونده بولغان کافرلرگه: «بن هجرت ایته‌م. کمده کم بالالرن یتیم، خاتونن طول ایتارگه، آتا آناسون یغلاتورغه تلاسه آرتمدن چقسون. بن بطحادن کیته چکمن» دیدی. هیچ کم آرتندن چغوغه باطر چیلق ایتمادی.

صوڭره صحابه‌لر برسی آرتندن برسی هجرت ایدوب، مکه‌ده رسول الله ایله ابوبکر، علی وکافرلر طرفندن حبس ایدلگان صحابه‌لرگنه قالدی.

دین ایچون توغان، اوسکان یرلرن تاشلاب هجرت ایتکان صحابه‌لرگه «مهاجرین» دیورلر. کوچوچیلر دیمکدر. دین اسلامغه یاردم ایتکان مدینه خلقینه «انصار» دیورلر. یاردمچیلر دیمکدر.

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نڭ هجرتی

اسلام دینی‌نڭ مدینه‌ده قوت تابوی، صحابه‌لرنڭ مدینه‌گه هجرتی کافرلرنی تشویشکه تشوردی؛ زیرا مکه خلقی‌نڭ تجارت کروانلری، شامغه مدینه آرقلی یوری ایدی. مدینه شهری مسلمانلر قولنده بولسه بتون سودالری کروانلری توقتالاچق، اسلام دینی تارالاچق، مسلمانلر قوتله‌نوب کافرلردن اوچ آلاچق ایدی؛ شونلقدن قریش خلقی بیك قاوشاب کیتدیلر. کیڭاش مجلسلری توزوب تورلیچه فکر یورتدیلر. صوڭره، ابو جهل‌نڭ فکری بوینچه: «هر قبیله‌دن برر کشی جیواوب،

اتفاق ایـله بردن هجوم ایدوب (باصوب) رسول اللهنی اولتورگه» قرار بیردیلر. محمدنك اوز اورنینه پیغمبر بولورلق بالاسی یوق، اولترساك قتولورمز، اسلام دینی سونار دیدیلر. وبر کیچهده جیولوب رسول‌اللهنك ایوینـه کیتدیلر. کیـچ ایشکدن چقدقده همه‌سی برگه هجوم ایـتوب اولترمك بولدیلر.

شول وقت حضرت جبرائیل کیلوب، کافرلرنك کیڭاشلرن، حیله‌لرن خبر بیردی وجناب حق طرفندن هجرتکه اذن کلتوردی. رسول‌الله اوز اورنینه، حضرت علی‌نی یاتقروب چغوب کیتدی. کافرلرنك کوزلری طومالانوب غفلتده قالدیلر. چغوب کیتکانن بلمدیلر. شوندن حضرت ابوبکرگه یولقوب الله تعالی طرفندن هجرتـکه اذن بولونی وبرگه هجرت ایته‌چکارینی سویله‌دی. حضرت ابوبکر، رسول الله ایله هجرتندن غایت درجه‌ده شادلانوب یغلادی.

ایکیسی برابر مکه‌دن چغوب، ثور تاغنده برغارگه کروب یاشرندیلر. کافرلر، رسول‌اللهنك‌سیزدرماسدن چغوب کیتدگینی، علی‌نی صاقلاب کیـچ اوتکاردکلرینی بلدکده آبدرادیلر وحیرانغه قالدیلر «هر کـم محمدنی کلتورسه، یوز دوه بیره‌مز» دیو اعلان ایتدیلر. همه‌سی جیولوب مکه‌دن واطرافندن ازلادیلر. حتی غارگه کیلدیلر. لکن شول وقتده اللهنك امری برله غارنك آغزینه اورمکوچ آغ قورمش، وکوگارچین کیلوب یمورقه صالمش ایـدی. «بو اورمکوچ آغلری محمد طوغانچه قورلغـان آغلر، مونده نیچك بولسون» دیب قاراماي وطاپماي قایتوب کیتدیلر. حضرت ابوبکر، غاردن کافرلرنی کوردکده، بیك قایغروب: «یارسول‌الله! بن برکشی‌من، اولترسه‌لر هیـچ نرسه یوق. خدا صاقلاسون، سڭا برر ضرر کلتورسه‌لر بتون امت هلاك بولاچق» دیدی. رسول‌الله «قایغورمه

الله بزنك برله » دیدی. شونده مبارك باشن حضرت ابوبکرنك تزینه قویوب یوقوغه کیتدی.

الله تعالی « ای محمد! سنی کافرلر ضررندن صاقلارمن» دیه وعده ایتدکندن صوڭره هیچ قورقمادی وقایغورمادی. غارده اوچ کون تورغاچ مدینه‌گه هجرت ایتدیلر.

مدینه خلقی‌نك استقبالی

مدینه خلقی، حضرت رسول‌نك مکه‌دن چقدیغنی ایشتدکده غایت درجه شادلاندیلر، بتون دنیالرن اونوتدیلر؛ آغزلرنده بار سویلگانلری حضرت رسول بولدی. هر کون قارشو چقوب کوتدیلر. مدینه‌گه ایرشوینی کوردکده همه‌سی قوراللانوب زینتلانوب چقدیلر. غایت درجه تعظیم ایتوب استقبال ایتدیلر (قارشو آلدیلر). مدینه‌گه بش چاقرم قدرلی یرده قبا اسملی قریه‌ده بر نیچه کون توردی. شونده بر مسجد بنا ایتدی. اسلامده برنچی مرتبه بنا ایدلگان مسجد اوشبو قبا مسجدیدر.

صوڭره مدینه شهرینه کیلدیلر. بتون ایرلر، خاتونلر، بالالر همه‌سی قارشو آلدیلر. بو کون مدینه خلقینه بیك زور بیرام بولدی. شادلقلری ایچلرینه صیمای ایدی. بالالر سیونوب اوراملرده: « رسول‌الله کیلدی» دیه شادلق اظهار ایته‌لر؛ خاتونلر، کنیزکلر: «یارسول الله، خوش کلدیگز» دیه گوزل گوزل شعرلر اوقورلر ایدی.

مدینه‌گه کرگاچ هرقایوسی خانه‌سی آلدندن اوتدکده: «بیورگز یارسول‌الله» دیه دعوت ایتدیلر. اخلاص وتواضع کورساتوب، دوه‌سینك تزگنینه یابشوب، خانه‌لرینه قوناق بولوین اوتندیلر. حضرت رسول: «دوه‌نك اختیارینه قویگز، قایده چوکسه شول یرده منزلمز اوله‌چق» دیدی. دوه ابوایوب‌الانصاری خانه‌سی آلدینه چوکدی. حضرت رسول

آنڭ خانه‌سینه قوناق بولدی. انصاردن اَسعدبن‌زُرارَه «حضرت رسول‌نڭ دوه‌سی بنم ایوده بولسون، بن دوه‌سن قوناق‌ایده‌یم» دیه دوه‌سینی آلوب کیتدی. هجرتدن صوڭ دین‌اسلام‌قوت تابوب بیك تیزلك‌ایله‌تارالدیغندن، حضرت‌عمرخلیفه‌وقتنده هجرتنی، اهل‌اسلام‌ایچون‌تاریخ‌تعیین‌ایدلدی. حضرت رسول ربیع‌الاول‌ده هجرت ایتمش ایسه‌ده، لکن صحابه‌لر محرم‌ده هجرت ایدوگه باشلادقلرندن، جاهلیت زماننده‌ده محرم‌نی یل باشی اعتبار ایتدکارندن، شول یل‌نڭ محرمندن یل یاشی وتاریخ هجری حسابلاندی.

مدینه خلقی‌نڭ احترامی وقرنداشلك

مدینه خلقی حضرت رسولنی غایت الوغلاب، جانلرندن عزیز کوروب حرمت ایدرگه باشلادیلر. گرچه اوزی ابو ایوب الانصاری خانه‌سنده تورسه‌ده، آندن‌غنه قوناق بولوینه راضی بولمادیلر. بلکه انصار کرام هرکون حضرت رسولگه نوبت ایله طعام کلتوردیلر. هر وقت یاردمگه حاضر توروب، نیچوك گنه بولسه‌ده خاطرن تابوغه طرشدیلر. حتی انس بن مالك‌نڭ آناسی کیلوب: «یا رسول الله قبول ایتسه‌ڭز شو بالام انس، خدمتڭزده بولسون ایدی» دیه اوغلن کلتوردی. حضرت رسول قارچق‌نڭ خاطره‌سن رعایه ایدوب قبول‌ایتدی. اول وقت انس اون یاشنده ایدی.

انصار کرام، مهاجرلرنی‌ده الوغلاب قارشو آلدیلر. کوڭللرن تابوغه طرشدیلر. هر قایوسی حرمت‌ایدوگه قزغوب: «مینم ایوگه‌ده مهاجرلر قوناق بولسه ایدی» دیه طاوش ایتدیلر. صوڭره مهاجرلرنی اوز ایولرنه قوناق ایدرگه قرعه (شباغا) ایله بولیشوب آلدیلر. اوزماللرندن بولیب

ویردیلر. هر یل نه قدر خرمه‌لری بولسه شونڭ یارطی‌سون مهاجرلرگه بیره باردیلر. حتی بعض ایکی خاتونلی کشی‌لر، بر خاتونن طلاق ایدوب خاتونسز مهاجرلرگه بیرمك بولدیلر.

حضرت رسول بونلر آراسنده دوستلق‌نی آرتدرمق ایچون مهاجرلر ایله انصارنی بر برینه قرنداش ایتدی. هر بر انصار، بر مهاجر ایله قرنداش وخدایي دوست بولدیلر. بری برندن میراث آلدیلر. ویاردم ایدشدیلر. بواش ایکی فرقه آراسنده اتفاق آرتوینه زور سبب بولدی.

صوڭره حضرت رسول دوه‌سی چوکگان اورنغه مسجد بنا ایدرگه کرشدی. مسجدنڭ دیوارلرن کیرپچدن، باغانا وتوبه‌لرن خرمه آغاچندن اشلادیلر. مسجد بنا ایتدکده حضرت رسول اوزیده کیرپچ وتاشلر کلتوردی وخدمت ایتدی. مسجدنڭ بر طرفینه طوتاشدروب اوزینه مخصوص حجره‌لر بنا ایتدی.

هجرتدن صوڭغی واقعه‌لر

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وصحابه‌لر مدینه‌گه اورناشدقدن صوڭ آزراق ایرکنلك تابدیلر. ایشلری آرتوب اتفاقلری قوتلاندی. حبش یرینه هجرت ایتکان صحابه‌لرنڭده کوبسی قایتدی. اسلام، ایمان لفظلرن آچق سویلی، ایستدکلرنچه عبادت ایته باشلادیلر. رسول الله مدینه اطرافنده بولغان قبیله‌لرنی دعوت ایتارگه باشلاب، ایمانغه کیلوچیلر کوندن کون آرتدی. رسول اللهنڭ: «بر کون ایرکنلك کیله‌چك، اسلام غالب بوله‌چق» دیکان سوزلرینه اشانولری آرتوب، دخی اخلاص برله‌رك دین ایچون اجتهاد ایدرگه توتوندیلر. مدینه‌گه یاقین بولغان قبیله‌لرگه اسلام دینن آڭلاتوب ایمانغه کلتررگه طرشدیلر. آنده بولغان یهودیلر ایله بر برینه

ضرر ایدشماسکه صلح ایتدیلر. لکن مکه کافرلری بو حاللرنی ایشتدکن بیك اثرلندیلر. قایغولری، حسرتلری آرتدی. مسلمانلرنڭ قوتلەنویندن، اسلام دینی‌نڭ بتون عربستانغه تارالوندن قورقه باشلادیلر.

نیچوك گنه بولسەده مسلمانلرغه ضرر ایتوگه وآنلرنی بتونلای هلاك ایتوگه اویلاب، اطرافلرنده بولغان قبیلەلرنی تورلیچه قتورته باشلادیلر. رسول اللهنی اولتوررگه دیه نیچه مرتبه کشی یاللاب یباردیلر.

مسلمانلر قوتلانسه، شام ایله بولغان بتون سودامزنی توقتاتورلر، پتلرمزنڭ قدری بتوب خلق مکه‌گه کیلمای باشلار، مسلمانلر بزدن اوچ آلورغه باشلارلر، شونلقدن اشمزنی تیزرك قارارغه، قوتلانوب یتکانچه مسلمانلرنی واسلامنی بتوررگه کیرك، دیه قرار بیردیلر.

شوندن صوڭ کافرلرنڭ ضررلرندن قتولمق چارەلرینه کرشورگه تیوش بولوب، الله تعالی طرفندن، مسلمانلرغه ضرر ایتارگه نیت‌ایتکان کافرلر ایله صوغشوغه امر بولدی.

رسول الله وصحابەلر کافرلرنڭ قوّتلرن آزایتوغه، مسلمانلرنی کافرلر ضررندن صاقلانورلق درجه‌گه کلتررگه کرشدیلر. کافرلر ایله نیچه مرتبه صوغشلر بولدی. بو صوغشلردن رسول اللهنڭ اوزی حاضر بولغانلرینه «غزوه» دیورلر. اوزی حاضر بولمغانلرینه «سریه» دیورلر. بو کتابده مشهور بولغان غزوەلرنی گنه بیان ایتەمز.

بدر صوغشی

هجرتدن ایکنچی یلده بدر صوغشی بولدی. بو صوغشده مسلمانلردن ۳۱۳ کافرلردن ۹۵۰ کشی صوغشقه حاضر بولدیلر. بو، قریش ایله‌ایکی آراده برنچی وایڭ مشهور صوغشدر. اوّلده مسلمانلر قریشلرنڭ

کوبلگندن قورقدیلر. رسول الله جناب حق‌غه دعا ایدوب یاردم تلادی، «الله تعالی مسلمانلرغه یاردم بیره‌چگنی وغالب بوله‌چقمزنی وعد ایتدی» دیه خبر بیردی. شوندن صوڭ صحابه‌لرنڭ یوره‌کلرینه قوّت وغیرت کردی. کوزلرینه کافر عسکری آز کورندی. اوزلری قدر اوچ الوش بولغان کافرلر ایله صوغشقه توتونوب غالب بولدیلر (جیڭدیلر)، بیك کوب غنیمت مالی آلدیلر. کافرلردن یتمش کشی هلاك، یتمش کشی اسیر آلنوب قالغانلری قاچدیلر. مسلمانلردن اون دورت کشی شهید بولدی. کافرلردن ابوجهل، امیه بن خلف، عقبه، نضر بن حارث کبی اسلامنڭ ایڭ زور دشمانلری هلاك ایدلدی. ابولهب بو واقعه‌نی ایشتدکده حسرتندن وفات بولوب جهنمگه کیتدی.

اسیرلردن، مڭ درهمدن دورت مڭ درهمگه قدر آقچه تولاتوب آزاد ایتدیلر. آقچه بیررگه کوچی یتمگانلرنی، اونار بالاغه اوقو، یازو اوگراتدروب شونڭ برابرینه آزاد ایتدیلر.

اسیرلر ایچنده حضرت عباس بن عبدالمطلب، عقیل بن ابوطالب ده بولوب اسلامغه کیلدیلر. رسول الله غنیمت آلنغان مالارنی صوغشوچیلرغه تیگز بولوب بیردی اوزینه هیچ نرسه آلمادی.

بو صوغشده، مسلمانلرنڭ بو قدر آز عسکر ایله غالب بولوب، کافرلرنڭ باشلقلری هلاك بولدیغندن اسلامنڭ شهرتی آرتدی. بیك کوب کشیلر اسلام دینی‌نڭ حق بولوینه، الله‌نڭ مسلمانلرغه یاردم ایتوینه اعتقاد ایدوب، رسول الله‌غه کیلوب مسلمان بوله باشلادیلر.

احد صوغشی

هجرتدن اوچونچی یلده، بدردن مغلوب بولوب (جیڭلوب) قایتقان

کافرلر، اوچ مڭ عسکر جیوب، مسلمانلردن اوچ آلمق ایچون توغری مدینه‌گه سفر ایتدیلر. رسول الله وبعض صحابه‌لر مدینه‌ایچنده توروب‌غنه صوغشونی موافق کورسه‌لرده، لکن کوبره‌ك صحابه‌لر خصوصا یاشلر «قارشی چقماساق قورقاق دیورلر» دیدکارندن تیلامه‌سه‌ده مڭ عسکر ایـله قارشو چقدی. یاشره‌کارنی قایتاروب یباردکده، سمره اسملی بالا: «کوراشکانده، مین رافع‌نی ییگه ایدم، آنی صوغشقه قبول ایتوب، مینی قالدردیلر» دیه یغلادی. بونی رسول الله ایشتدکده «رافع ایله کوراشوب کور، ییکسالڭ باررسن» دیدی. سمره کوراشوب ییکدکده، آکـاده باررغه رخصت ایتدی.

منافقلرنڭ باشلغی عبدالله بن اُبیّ: «رسول‌الله یاشلرسوزینه قاراب مدینه‌دن چقدی» دیه اوپکالاب اوچ یوز منافق ایله قایتوب کیتدی. اسلام عسکری یدی یوزگنه قالدی.

رسول‌الله: «بن بیورغانچه حرکت ایتساڭز، صبر ایتساڭز، البته غالب بولورسز» دیه صحابه‌لرنی اوگوتلادی. تـاغ آرتندن دشمان کیلوب چقماسون، دیه ایللی کشینی صاقچی قویوب «بزنڭ غالب بولومزنی کورساڭزده، بن امر ایتمای قوزغالماڭز» دیدی.

احد تاغنده ایکی عسکر اوچراشوب صوغش بـاشلاندی. الله تعالی مسلمانلرغه یاردم بیروب، اوزلری قدر دورت الوش بولغان کافرلرگه غالب بولـدیلر. کافرلر قاچا باشلادی. بونی کوردکده صاقچیلر: «ایندی دورقوز قالمدی، مسلمانلر غالب بولدی» دیو، آنلرده غنیمت مالی آلمغه یوکوردیلر. رسول‌الله‌نڭ امرینه خلاف ایش قیلدیلر. شول وقت آرتلرندن دشمان عسکری چقوب، مسلمانلر ایکی دشمان اورتـاسنده آبـدراب قالدیلر. اهل اسلام عسکری تارالا، قاچا باشلادی. فقط رسول‌الله برنیچه صحابه ایله اورنندن اصلا قوزغالمادی. کافرلر هجوم ایدوب یتمش قدر

مسلمانلرنی شهید ایتدیلر. شهیدلر ایچنده حضرت حمزه‌ده بار ایدی. کافر عسکرینڭ باشلغی ابوسفیان خاتونی هند، آچوودن حضرت حمزه‌نڭ ایچن یاروب، یوراگن آلوب چاینادی، بورنن قولاقلرن کیسدیلر. رسول الله‌غه تاش آتوب مبارك تشن صندردیلر، یاڭاغن قاناتدیلر.

صوڭندن اهل اسلام عسکری جیولوب، یاڭیدن صوغشقه حاضرلانسه‌لرده، لکن کافرلر، بز غالب بولدق، دیه مدینه‌گه کیلمای، مسلمانلرغه‌ده باشقه‌چه ضرر ایرشدرمای، آشیغوب مکه‌گه قایتوب کیتدیلر.

خندق صوغشی

هجرتدن بشنچی یلده، مکه کافرلری، مدینه‌نی ومسلمانلرنی هلاك ایدرگه، دیه بتون اطرافلرینی صوغشقه دعوت ایتدیلر. واون مڭ عسکر جیوب مدینه‌گه سفر ایتدیلر. رسول‌الله کافرلرنڭ بویمان نیتلرن ایشتدکده صحابه‌لر ایله مشورت ایتدی (کیڭاشدی). سلمان الفارسی‌نڭ فکرنچه، مدینه اطرافینه خندق (تیره‌ن قناو) قازونی مصلحت کوردیلر. رسول الله وصحابه‌لر بیك طرشوب قازوب برنیچه کونده خندقنی تمام ایتدیلر.

توغری مدینه‌گه باروب کره‌مز دیو کیلگان کافرلر، بو خندقنی کوروب عجب‌که قالدیلر. زیرا عربلرده خندق قازیمق عادتی یوق ایدی. کافرلرنڭ بعض بهادرلری خندقدن آطلری ایله سیکرتوب چغوغه قصد ایتوب کورسه‌لرده، اوزلری هم آطلری خندقغه توشوب هلاك بولدیلر.

کافرلر ایکی آطنه‌دن آرتوغراق مدینه‌نی محاصره ایدوب (چولغاب)

توردیلر. بووقتده مدینه یاننده بولغان یهودلر ، مسلمانلر ایله بولغان عهدلرینی بوزوب کافرلرگه قوشولسه‌لرده ، صوکره کافرلر ایله یهودلر آراسنده اختلاف چقدی. شول وقت بر قارانغو کیچه‌ده بیك قوتلی جیل چیغوب کافرلرنك بتون چادرلری یغلدی. جناب حق کافرلرنك کوکلینه قورقو صالدی. مسلمانلر ایله یهودلر اتفاق ایدوب هجوم ایدرلر ، دیه قورقدیلر. شول قارانغو کیچه‌ده بیك آشیغوب بعض نرسه‌لرن قالدیروب قاچوب کیتدیلر. وبو خندق صوغشندن ضررلانوب‌غنه قایتولرندن بیك شوملاندیلر. بعضلری: «اگر محمدنك دینی حق بولماسه، الله تعالی آنگا یاردم بیرماس، دشمانلری بوکیو نچه جفاغنه کوروب قایتماسلر ایدی» دیه اسلامغه محبت ایدوب مسلمان بولدیلر.

حدیبیه معاهده‌سی

هجرتدن آلتنچی یلده، رسول الله مکه‌گه باروب عمره وکعبه‌نی زیارت ایتمك نیتیله، مك دورت یوز صحابه ایله یولغه چقدی. صحابه‌لرگه برقلچدن آرتق صوغش قورالی آلماسقه بیوردی. حدیبیه اسملی اورنغه یتکاچ، نیچون کلدکلرینی بلدرو ایچون حضرت عثماننی مکه‌گه یباردی. مکه خلقی حضرت عثماننی حبس ایتدی. مسلمانلر آراسنده عثماننی اولتورگانلر ، دیه بر خبر تارالدی.

شول وقت رسول الله ، ایندی بزگه صوغشمق لازم بولدی، دیو بر آغاچ توبینه اولتوروب ، صحابه‌لردن صوغشوغه واولگانچه دین ایچون طرشوغه بیعت وعهد آلدی. بو بیعتکه «بیعت رضوان» ومذکور آغاچقه «شجرهٔ رضوان» دیورلر(۱) بوبیعت‌نی ایشتدکده

(۱) مذکور آغاچنی آرتق الوغلاب تبرکلانه باشلادقلرینی کوردکده حضرت عمرؓ کیسدرمشدر.

قریش خلقی قورقوغه توشوب حضرت عثماننی یباردیلر. ومسلمانلر ایله ایکی آراده بر معاهده توزدیلر. بوعهدنامه‌ده: «قریش‌لر ایله اون یلغه قدر صوغشماسقه وظلم ایدشماسکه، طواف‌نی آلداغی یلغه‌کیچکدررگه، ایکنچی آدملر ایله عهد ایتودن منع ایدشماسکه، مکه‌دن هجرت ایتکان کشیلرنی مدینه‌گه قبول ایتماسکه» قرار بیردیلر. صوگره رسول الله حدیبیه‌ده قربانلرینی بوغازلاب قایتوب کیتدی.

بو معاهده‌گه قدر، کافرلر ایله مسلمانلر دشمان بولوب، اصلا قاتناشمادقلرندن، کوبسی اسلام دینی‌نڭ نه ایکانن‌ده بلمیلر ایدی. بومعاهده‌دن صوڭ کافرلر مسلمانلر ایله قاتناشوب، قرآن‌نی وقرآن‌ده بولغان بلاغت وحکمتلرنی ایشوته باشلادیلر. قرآن‌نڭ بنده کلامی اولمادغینی، اسلام دینی‌نڭ عقلغه موافق ایدکینی آڭلاوچی وایمانغه کیلوچیلر آرتدی. قریش خلقی‌نڭ ایمانغه کیلماوی تکبرلکلرندن‌گنه ایدیگی آڭلاندی. بومعاهده، دین اسلام‌نڭ تارالوی ایچون بیك زور فائده ایتدی.

خیبر صوغشی

هجرتدن یدنچی یلده، رسول الله، مڭ آلتی یوز عسکر ایله مدینه‌دن اوچ کونلك یرده بولغان خیبرگه کیتدی. خیبر خلقی همه‌سی یهودی بولوب، باشقه‌لردن علم ومعرفتلری، قوراللری، بایلقلری آرتق ایدی. اوزلری بارچه صوغشلرده مسلمانلر ضررینه طرشدقلرندن ضررلرندن قوتولمق لازم بولدی.

مسلمانلر، ایکی آطنه قدر محاصره ایدوب خیبر شهرینی وبیك کوب غنیمت مالی آلدیلر. خیبر یهودیلری، مسلمانلر تله‌گان وقتده شهرلرن

تاشلاب چیغوغه راضی بولوب یرلرنده قالدرلدی وهر یل مسلمانلرغه جزیه (تولاو) بیروب توردیلر.

بیك کوب قوراللی، معرفتلی، زور قلعه‌لی (کوچلی) خیبر یهودیلری‌ده مغلوب بولدقده مسلمانلرنڭ شهرتی دخی آرتدی. رسول اللهنڭ عدالتی، توغریلق‌غه طرشوی چیت مملکتلرگه‌ده مشهور بولدی.

مدینه اطرافنده بولغان قبیله‌لر بعضلری مسلمان بولوب، بعضلری مسلمان اولماینچه، اسلام حکومتی‌نڭ حمایه‌سینه صیونه پاشلادیلر. قریش‌لرنڭ مشهور بهادرلرندن خالدبن الولید، عمروبن العاص کبی‌لرکیلوب مسلمان بولدیلر.

پادشاهلرنی دعوت

اسلام دینن بارچه خلقغه ایرشدرمگه جناب حق طرفندن امر بولدیغندن، رسول الله، بتون اطرافنده بولغان پادشاهلرنی وامیرلرنی دین اسلامغه دعوت ایدوب مکتوبلر وایلچیلر کوندردی. وبومکتوبلره باصلمق ایچون «محمد رسول‌الله» دیه یازولی، کموشدن مهر یازدردی.

پادشاهلرنڭ بعضسی، اولگی کتابلرنڭ خبر بیروینه کوره عرب یرندن بر پیغمبر کیله‌چگندن، بعضسی رسول اللهنڭ عدالتندن ودعوت ایتکان نرسه‌لرندن خبردار بولوب ایلچیلرن حرمت ورعایه ایتدیلر.

حبش پادشاهسی نجاشی، بحرین امیری منذربن ساوی عمان، امیرلری جیفر ایله عبد اسلامنی قبول ایتدیلر. مصر پادشاهسی مقوس ایلچینی حرمت ایدوب، رسول الله غه ایکی جاریه، دلدل دیو معروف اولان برقاچر، قیمتلی کیوملر، وکاسه‌لر هدیه ایتدی. روم پادشاهسی هرقل، رسول اللهنڭ پیغمبر بولوینه اینانسه‌ده، خلقی خلاف بولدیغندن،

مملکتی قولندن کیتویندن گنه توروب ایمانغه کاممشدر. فقط مجوسی کسری، پیغمبر مکتوبینه التفات ایتمای تکبرلەنوب یرتوب تاشلامشدر. بو خبر رسول اللهغه ایرشدکن: «الله‌تعالی اوز مملکتن‌ده یرتسون» دیه دعا ایتمش، حضرت عمر وقتنده مملکتی مسلمانلر قولینه کرمشدر.

فتح مکه

هجرتدن سکزنچی یلن، مکه کافرلری حدیبیەده بولغان معاهلەنی بوزدقلرندن رسول الله اون مك عسکر ایله مکه طرفینه سفر ایتدی. رسول الله، مکه یاننده «مرّ الظّهران» اسملی اورنغه ایرشدکن، اون مك یرگه اوت یاقدردی. بونی کوردکده هیچ خبرسز تورغان مکه خلقی آبدراب قالدیلر. بیك قورقدیلر. زیرا مسلمانلرغه قارشی توررلق قوتلری یوق ایدی. رسول الله، عسکرلرنی برنیچه فرقه‌گه بولیب «مکه‌گه کرگانده قارشی تورماسەلر، قان توکماگز، قورقتماگز» دیه امر ایتدی. اسلام عسکری هر طرفدن محاصره ایدوب، مکه‌گه کیلوب کردیلر.

رسول الله، مکه‌گه کرگانده، جناب حق‌غه شکر ایدوب، قایغولی آدم کبی باشین توبان صالوب، ایار ینه‌قدر اییلوب، تواضع کورساتوب کردی. توغری کعبة‌اللهغه باروب طواف ایدوب ایکی رکعت نماز اوقودی. کعبه‌واطرافنده اوچ یوز آلتمش قدر پتلر بار ایدی. آنلرنی واندردی. بو پتلر هر قایوسی بر ر قبیله‌گه مخصوص ایدی. پتلر هلاك ایدلگاچ بو قبیله‌لر معبودسز قالدی.

صوکره اسلام دینن آچق بیان ایدوب بیك فصیح، اثرلی بر خطبه سویلادی. مکه خلقی بیك اثرلەنوب، رسول اللهغه واسلامغه اخلاصلری آرتدی. بو وقتلرده مکه خلقی: «بزلر محمدگه وصحابەلرینه بیك کوب أذا جفا ایتدك، ایندی بزگه نینداین اش قیلور ایکان» دیه هممەسی

رسول اللّهغه قاراب قورقوب توردیلر. رسول اللّه آنلارغه قاراب: «حاضر بندن نه کوته‌سز، ونه اویلایسز» دیدی؛ آنلر: «ای محمد مرحمتکَنی کوته‌مز» دیدکن «همه‌کُز آزاد» دیدی.

قریشلر، رسول اللّه‌نکُ ایکُ یمان دشمانلرینه بوقدر کورکام معامله ایدوینی، عفو ومرحمتینی کوردکده بیك کوبسی حق پیغمبر بولوینه اینانوب ایمانغه کلدیلر. حضرت ابو بکرنکُ آتاسی ابو قحافه، قریشلرنکُ باشلغی ابوسفیان واوغلی معاویة، ابو جهل، ابولهب نکُ اوغللری مسلمان بولدیلر.

شول کون حضرت بلال کعبه‌گه چیغوب اذان اوقودی. اسلامیت اعلان ایدلدی. مکه خلقی‌نکُ ایرلری وخاتونلری رسول اللّهغه بیعت ایتدیلر.

بووقتده انصار کرام: «پیغمبرمز حضرتلری توغان اوسکان یرینه خواجه بولدی، ایندی مدینه‌گه قایتماس» دیه قایغوره باشلادیلر.

رسول اللّه، انصارنکُ تشویشلانوین بلدکده: «ای انصار! سزنکُ شهریکزگه هجرت ایتدم. معیشتمده وفاتمده سزنکُ شهریکزده اوله‌چق» دیدی. انصار بونی ایشتدکده غایت درجه شادلانوب شادلقلرندن یغلادیلر.

حنین صوغشی

مکه فتح ایدلگاچ، کافرلر بیك حسرتلانوب، بتون اطرافده قالغانلری جیولوب یکرمی مکُ عسکر ایله صوغشقه حاضرلندیلر. بونی رسول اکرم حضرتلری ایشتدکده، اون ایکی مکُ عسکر ایله سفر ایدوب «حنین» اسملی اورنده کافرلرگه یولقدی. بعض مسلمانلر: «بزلر آز عسکر ایلهده غالب بوله ایدك، ایندی البته غالب بولورمز» دیه غرورلندیلر.

صوغش باشلانددە، کافرلرنڭ یاشرینوب تورغان عسکرلری مسلمانلرنڭ آرتندن چقدی. مسلمانلر قورقوغه توشوب، کیرو قایتورغه وتارالورغه باشلادیلر. حضرت رسول اورنندن اصلا قوزغالمادی. اوزی ویاننده بولغان حضرت عباس «ای جماعت! بونڭ جیولڭز» دیه غیرت ایله قچقردی.

صحابەلر جیولوب، اتفاق ایله یاڭیدن کافرلرگە هجوم ایدوب غالب بولدیلر. کافرلر بتون ماللرن، خاتون وبالالرن تاشلاب قاچدیلر. بعضلری کیری قایتوب ایمانغه کیلدیلر. بعضلری قاچوب طائف شهرینه جیولدیلر. مسلمانلر، آرتلرندن طائف شهرینه باروب منجنیق ایله تاشلر آتا باشلاسەلرده، لکن ایمانغه کیلو ایچون قاچوب چغوچیلرنڭ سوزندن، طائف خلقینڭ آقرینلاب اوزلرندن اوزلری ایمانغه کیلەچکلری آڭلاشلدیغندن قایتوب کیتدیلر. بو خبر درست چقدی. صوڭرەدن اوزلری کیلوب مسلمان بولدیلر.

مسلمان بولوب کیلگاچ رسول‌الله آلتی مڭ قدر اولان اسیرلرینی قایتاروب بیردی. واوزلرینڭ باشلقلری اولان مالك بن عوفنی اول طرفقه رئیس ایتدی.

انتشار اسلام

مکه فتح ایدیلوب، کافرلر حنین‌ده مغلوب بولغاچ شوکتلری وقوتلری بتدی. قریش خلقی همەسی ایمانغه کیلدی. آنلر ایمانغه کیلگاچ، مکه اطرافنده بولغان قبیلەلرده، گروه، گروه رسول الله یانینه کیلوب ایمان کلتوره باشلادیلر. اسلام دینی بیك تیز تارالا باشلاب بتون اطرافقه یایلدی. زیراعربلرنڭ کوبسی قرآننڭ بلاغتن، اسلام دینینڭ عقلغه حکمتکه موافق بولوین، حضرت رسولنڭ عدالت وتوغریلغن ایشدوب اسلام دینینه محبتلری آرتقان ایدی.

فقط اوزلری: «الله تعالی مکه‌نی یمانلردن صاقلی، قدرلی آدملر قولنی‌غنه توته» دیه اعتقاد ایتدکارندن، هم قریش خلقی عربلرنك باشلغی وایك الوغلری بولدیغندن‌غنه ایمانغه کیلمای تورالر ایدی. شونلقدن «اگر محمد حق پیغمبر بولماسه مکه‌گه خواجه بولا آلماس ایدی» دیه ایمانغه کیلدیلر.

رسول‌الله، مکه فتح ایدلدکدن بر نیچه کون صوڭره مدینه‌گه قایتدقده اطرافدن کیلوب مسلمان بولوچیلر بیك کوبایدی. هرکون دیارلك تورلی طرفدن کیلگان قبیله‌لر، وتورلی قبیله‌لرنك ایلچیلری مدینه‌ده تولوب توردی.

مکه‌ده اون اوچ یلده یوزلاب‌گنه صانالغان مسلمانلر، مدینه‌گه اورنلاشوب توقز اون یل تورغاچ، یوزلاب مڭلاب‌گنه دگل، بلکه یوز مڭلاب، میلیونلاب صانالا باشلادیلر. اسلام دینی چیت مملکتلرگه‌ده مشهور بولوب همه‌سی مسلمانلردن قورقه باشلادیلر. نیچه مڭ یلدن بیرلی یوقلاب یاتقان عربلرنك، «بیك آز زمانده قوزغالوب هر یرده غالب بولورلرین، وهر وقت عدالت وتوغریلقنی آلغ توتولرین» کوروب ایسلری کیتدی.

بوندن صوڭ دشمانلر ضررندن قورقو قالمادیغندن، رسول‌الله بیك طرشوب شریعت حکملرین اوگراتورگه کرشدی. قرآن‌ده بولغان حکملرنی، عبادت، اخلاق، معامله مسئله‌لرینی آچق ایدوب آڭلاتدی. دنیاده بختلی معیشت ایدوگه، آخرت‌ده سعادتکه سبب بولغان یولنی کورساتدی. همه اشلرنی نظامغه وترتیب‌گه قویدی. هر طرفقه والیلر (گوبیرناتورلر)، هر قبیله‌گه رئیسلر تعیین ایتدی. بایلردن زکات جیوب فقیرلرگه وباشقه تیوشلی اورنلرغه تاراتمق ایچون هر طرفقه عامللر (زکات جیوچیلر) کوندردی.

حجة‌الوداع: هجرتدن اوننچی سنه‌ده، حضرت رسول حج سفرینه نیت ایتدی. مدینه‌دن واطرافدن یوز مڭدن زیاده اهل اسلام حجگه حاضر

بولدی. حضرت رسول بو حجده غایت اثرلی، فصیح، اوزون خطبه سویله‌ب
دین اسلامنڭ همه حکملرینی بیان ایتدی. «بلکه موندن صوڭ بو
یرده بنم ایله کورشماسسز» دیه عمرینڭ آز قالدیغنی آڭلاتدی. امتینه
سویلیه‌چك وصیتلرینی سویله‌دی. مکه‌ده اون کون تورغاچ طواف ایدوب،
اطرافدن کیلگان حاجیلر ایله وداعلاشوب مدینه‌گه قایتدی. حضرت رسولنڭ
صوڭغی حجی بولدیغندن بوڭا «حجة الوداع» دیورلر.

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نك وفاتی

حضرت رسول طرفندن شریعت حکملری تمام بیان ایدلدی. جناب
حق طرفندن ۲۳ سنه‌ده قرآن تمام نازل بولدی. اسلام بتون اطرافقه تارالوب
هیچ جهتدن خوف قالمادی. دیمك که، حضرت رسول دنیاده بولغان پیغمبرلك
وظیفه‌سن کامل ادا ایتدی. شول وقت هجرتدن اون برنچی سنه، صفر
آینده خسته بولوب مبارك باشلری آغرته باشلادی. آز راق بیزگاك توتدی.
ربیع الاوّل کردکده خسته‌سی قوتلاندی. خسته بولسه‌ده همان مسجدگه
چیقدی. وفاتینه اوچ کون قالدقده حالی آغر بولدیغندن حضرت ابوبکرگه
امام تورمغه بیوردی. حضرت رسولنی مسجدده کورمدکلرنده، صحابه‌لر غایت
قایغوغه‌توشدیلر، حسرتله‌ندیلر. حضرت رسول امتی ایچون جانن فدا ایدرگه
توردیغندن خسته کیونچه باشین باغلاب کشیلردن قولتوقلاتوب مسجدگه
چیغوب اولتوروب نماز اوقودی. صحابه‌لرگه آقتیق نصیحتلرینی سویله‌دی.
صحابه‌لرنڭ کوبسی اول کونلرده مسجد نبویده یغلاب اوتکاره‌لر ایدی.
ربیع الاوّل اون ایکنچی‌ده دوشنبه کون (۱) قیاش کوتاریلدکده آلتمش اوچ
یاشنده آخرت یورطینه تشریف ایتدی. بتون دنیاغه قارانغیلق کیلدی.
قایغو باصدی. صحابه‌لر جانلرندن وبتون دنیادن عزیز کوزکلری پیغمبرنڭ

(۱) ولادت، وفات کونلری دوشنبه کون بولوی ثابت ایسه‌ده ۱۲ ده بولوی فقط مشهور سوزگنه‌در.

وفاتندن غایت آبدرادیلر. آشاو ایچولرن اونوتدیلر، بعضلری هوشی کیتوب یغلدی. بعضلری تلسز بولوب قاتوب قالدی. بعضلری: «پیغمبر بولغاچ نیچوك وفات بولسون» دیه اولوینه اینانمادی. حتی حضرت عمر حیرانغه‌قالوب: «پیغمبرمز وفات بولغانی یوق. هر کم وفات بولدی دیورسه باشین قلچ برله کیسه‌م» دیه قلچن کوتاروب توردی.

شول وقت‌ده حضرت ابوبکر کیلدی. غایت صبرلی، عقللی کشی ایدی. شول قدرلی آغرلق کلدکده‌ده هیچ آبدرامادی. حضرت رسول یانینه کردی. مبارك یوزین آچوب ماڭلایندن اوبوب: «ترك وقتده‌ده خوش ایسلی ایدڭ، اولگاچده خوش ایسلی‌سن یا رسول‌الله» دیدی‌ده کوزلرندن قطره، قطره یاش آقدی. صوڭره جیولغان خلقغه، چغوب: «ای جماعت! کمده کم محمدکه عبادت ایتسه، محمد بو کون وفات ایتدی. اگر الله‌غه عبادت ایتسه، الله حی وباقیدر، هیچ بر وقت وفات بولماز» دیدی. حضرت رسولگه‌ده اولم کیله‌چگن آڭلاتقان آیت‌نی اوقودی.

حضرت ابوبکر رضی‌الله‌عنه‌نڭ نصیحتندن صوڭره صحابه‌لرنڭ عقللری باشلرینه کیلوب اشکه طوتوندیلر. سه‌شنبه کون جیولوب اتفاق ایله حضرت ابوبکرنی خلیفه ایدوب صایلادیلر. بر کون بولسه‌ده خلیفه‌سز، باشسز تورونی مناسب کورمدیلر. چهارشنبه کون حضرت رسولنی یووب وفات بولدیغی یرده قبر قازوب دفن ایتدیلر. (صلی‌الله علیه وسلم)

جاهلیت زمانی

عربلرنڭ اسلامدن ایلك بولغان زمانلرینه «جاهلیت زمانی» دیرلر. اول وقتده عربلر، علم معرفتدن خبرسز، هرجهتدن نظامسز، تارقاو، حیوان طبیعتلی بولوب یاشیلر ایدی.

عربلر، قبیله قبیله بولینوب بر برندن آیرم معیشت ایته‌لر، آرالرندن بر قارتراق تدبیرلیراگی رئیس بولوب حکم ایته، بتون عربستانن زور پادشاهلق بولغانی یوق ایدی.

عربستان طاشلق،قوملق، چول بولدیغندن باشقه پادشاهلرده قزقمای، عربلر اوزلری‌ده غیرتلی، اوزلرین زور کوروچان خلق بولدیغندن ایکنچی کشیلر قولنده ترونی عارلك صانیلر ایدی.

قبیله‌لر آراسنده دشمانلق بیك قوتلی بولوب، بر بریله هر وقت نزاعلاشوب عمر ایته‌لر، کچکنه گنه سببلر ایچون‌ده بر برین اولترشه‌لر، ماللرن تالاشه‌لر ایدی. آرالرنده اتفاق دیگان نرسه یوق، فقط بعض وقتلرده یاقلاشوب صوغشو ایچون گنه بعض قبیله‌لر اتفاقغه کیله‌لر ایدی. حج آیلرندەغنه بر برینه ظلم ایتمیلر، صوغشمیلر ایدی. صوغشوب عمر ایتدکلرندن اوق، سنگو، قلچ استعمال ایتوگه، آطقه منوگه ماهر ایدیلر.

عربلرده علم معرفت یوق، اوقو یازو بیلوچی‌ده بیك آز، بار علملری فصیح شعرلر وخطبه‌لر سویلاو وشونلرنی حفظ ایتو ایدی. کوبسی حیوان تربیه ایدوب،کتوکتوب معیشت ایته‌لر، قایولری شام، یمن طرفلرینه کروان یورتوب سودا ایته‌لر، حج وقتلرنده زور بازارلری (یارمنکه‌لری) بولا ایدی.

عربلرده بیك کوب ناچار عادتلر شایع بولوب، جهالت‌گه چومغانلر ایدی. کشی اولترو، تالاو، زنا قیلو، بیك واق نرسه‌لردن شوملانو، خمر ایچو بیك شایع ایدی. بعضلری فقیرلکدن قورقوب باللرینی تریلای دفن ایته‌لر، قز بالا توغودن شوملانه‌لر، اوسدیروب ایرگه تابشرودن عارلنوب هلاك ایته‌لر ایدی.

کشینك علمینه، عقلینه قاراب توگل، بلکه نسل نسبینه قاراب یورته‌لر، نسل ایله بیك ماقتانه‌لر ایدی.

عربلرنڭ، مسافرلرنی حرمت، قرنداشلرنی رعایه ایتو، جوماردلق، سوزده توغریلق کبی کورکام عادتلریده بار ایدی. عربلر سوزگه ماهر، یوراکلی، بهادر، اوتکون ذهنلی بولوب، کوبسی خطبه‌لرنی شعرلرنی بر ایشدو ایله حفظ ایته‌لر، کیره‌ك وقتده بر حرفن یاکُلشمای اوقیلر ایدی. نسبلرن نیچه بابالرغه‌چه یاکُلشمای صانیلر ایدی.

عربلر اوّل ابراهیم علیه‌السلام شریعتی ایله عمل ایتسه‌لرده، لکن ابراهیم علیه‌السلام وقتندن بیرلی اوچ مڭ یلدن آرتوغراق وقت اوتدیگندن، اعتقادلری بزولمش، ابراهیم علیه‌السلامدن قالغان دیننی بتونلای اوزگارتمشلر ایدی.

رسول اکرممز کیلدکده کوبسی پتلرغه، بعضلری آیغه، قویاشقه، یلدزلرغه، بعضلری اوتقه عبادت ایتوب، آرالرنده تورات انجیل برله عمل ایدوچیلرده بیك آز ایدی.

اعتقاد بزوقلغی شول درجه‌گه یتکان ایدی‌که: «بعض قبیله‌لر پتلرنی قامردن، حلوادن یاصاب شوڭا عبادت ایته‌لر، آچلق بولسه شوندن یاردم صوریلر، اگر مقصودلری حاصل بولماسه، اول پتنی جیولوب آشیلر» ایدی

عربلرده، ابراهیم علیه‌السلامدن قالغان نظافتکه رعایه، مسافرلرنی حرمت، اولکلرنی یووب کفنلاو، غسل قیلو، سنت قیلو، کبی کورکام عادتلرده بار ایدی.

عربلر کعبه‌نی بیك عزیز بلوب، هریل حجغه کیلوب طواف ایته‌لر، پتلرینه قربانلر بوغازلیلر ایدی. لکن حج ایتکانده «گناه ایدیله تورغان دنیا کیوملری ایله عبادت ایتمایمز» دیه کیوملرن صالوب، ایرلر وخاتونلر، آنادن توغمه یالانغاچ طواف ایته‌لر، فقط بعض خاتونلر

عورتلرینه‌گنه بر پرده قویه‌لر ایدی. اعتقادلرنچه اول کیوملرنی هیچ برکشیگه کیارگه درست بولمدیغندن اول کیوملر چیروب اسراف بوله ایدی. کیوم ایله طواف ایتمك قریش قبیله‌سینه خاص ایدی.

عربلرنك بونلردن باشقه بزوق عادتلریده بیك کوب بولوب، بالالریده شونلرنی کوروب تربیه‌لندیگندن، آنلرنك توزالو احتماللری یوق ایــدی.

اگر برکشی: «عربلر، اون بش یکرمی یــل ایچنده همه‌سی اویغانورلر، اعتقادلری اخــلاقلری توزالور، اتفاقغه کیلوب عدالتلی قوّتلی بر حکومتلری بولور، بتونٔ اطرافلرن قورقتوب توررلر، بو اشلرنك همه‌سن بر ذات اشلار» دیسه هیــچ کم ایناناس وهرکشی کوله‌ر، سویله‌وچیگه‌جوله‌ر دیب‌حکم‌ایتارلر ایدی. زیرانیچه‌ملك‌یللردن‌بیرلی علمسز معرفتسز بدوی وحشی بولوب کیلــگان بر خلقنك، اون بش یکرمی یل ایچنده اویغانوب توزالوب کیتولری دنیاده هیــچ کورلــگانی یوق ایــدی.

عصر سعادت

رسول اکرم محمد (علیه الصلاة والسلام)، اعتقادلری اخلاقلری بزولغان، نیچه ملك یلدن بیرلی معرفتسز غافل بولوب عمر ایتکان، هیــچ حکومت وپــادشاهلق کورمگان، ترتیب نظام بلمــگان عربلرگه پیغمبر بولوب یبارلدی.

بنده‌لرنك دنیا وآخرت بختلی بولولرینه سبب بولغان یولنی کورساتوب، اوّل عربلرنی صوگره بتون انسانلرنی شول یولغه دعوت ایتدی.

دینگه دعوت ایته باشلاغاچ، قریش خلقی غایت قارشدی. رسول اکرمگه بیك کوب اذا جفا ایتدیلر، نیچه مرتبه اولتوررگه قصد ایتدیلر.

لکن اول مبارك ذات، نه قدر آغرلق کورسه‌ده غیرتینه اجتهادینه کمچیلك کلتورمادی. امید اوزمادی. همان آفرینلاب یومشاقلق برله آکلاتورغه طرشدی. فقط قریش خلقی‌نڭ قارشوی تعصبی بیك قوتلی بولدیغندن، اون اوچ یل ایچنده ایکی یوزلاب کشی‌گنه ایمانغه کیلدی. مکه خلقندن امید اوزگاچ مدینه‌گه کوچوب اون یل توردی. اسلام دینی‌نڭ تارالوی صوڭغی اون یل ایچنده بولدی.

رسول اکرممز بو ملت ایچنده قیامتکه قدر باقی، عقل وحکمت‌گه موافق بنده‌لرنڭ دنیا وآخرت‌ده بختلی بولولرینه سبب بولغان دین کلتوردی.

یوزلربلکه مڭلرچه‌قبیله‌لرگه‌بولینوب‌معیشت‌ایتکان‌عربلرنی‌براتفاقغه جیوب، قوتلی برامت، زوربر حکومت یاصادی.

جاهلیت زماننده بولغان ظلم خیانت، تالاشو، یاقلاشو، اولتورولرنی بتوروب، همه‌سن عدالتلی، تیگوز حقوقلی، بیلگولی نظامغه قویدی.

نیچه یوز یللردن بیرلی قانلرینه سویاکلرینه سڭوب کیلگان بزوق اعتقادلرنی، شوملانولرنی بتوروب «فائده‌وضررایتوچی الله‌غنه، هرایشده فقط الله‌نڭ رضالغن، توغریلقنی‌غنه اویلاب،ایش‌قیلورغه‌کیره‌ك،شوملانولر همه‌سی نادانلقدن‌غنه‌کیلگان‌جاهلیت‌عادتلری» ایکانن کامل تشوندردی.

عربلر آراسنده بولغان بزوق عادتلرنی، عقلغه خلاف اشلرنی نسب ایله ماقتانولرنی بتوروب،بتون عربستانغه اسلام وعدالت تاراتدی.

هرکمگه علم اوگرانو فرض ایکانن بلدروب، خلق آراسنده، اوقویاز و بلگان کشیلرنی آرتدررغه طرشوب، اسیر توشکان کافرلردن بولسه‌ده اوقوتدردی. معرفتلی، اجتهادلی، توغری آدملرنی آرتدررغه طرشدی.

خلاصه: اول رسول محترم؛ اعتقاد، معامله، عادت جهتندن ایڭ توبان درجه‌ده

بولغان عربلرنی، ایك یوقاری درجه گه چغاردی، آنلرنڭ طبیعتلرنده بولغان ظلم ماقتانو اورنینه انصاف، طوپاسلق اورنینه ملایمت، دشمانلق اورنینه محبت والفت، نزاع وصوغش اورنینه صلح وطنوچلق، نادانلق اورنینه علم ومعرفت، تارقاولق اورنینه اتفاق، زناقحش اورنینه عفت، ضلالتلری اورنینه توغری اعتقاد والله دن قورقو، یالقاولقلری اورنینه اجتهاد اورناشدیروب، قوتلی معرفتلی، عدالتلی بر امت ایتدی.

قرآن ورسول الله شرافتنده، صحابه لرگه ایکنچی تورلی جان کردی. اوقو یازو بلمگان، خمر ایچو، پتلرغه عبادت قیلو، شعرسویلاو، کتوکوتمکدن باشقه هنری بولمغان عربلر؛ معرفتلی، دنیا وآخرت ایچون غایت اجتهادلی ذاتلر بولوب کیتدیلر. بزوق اعتقادلرن، بزوق عادتلرن تاشلاب؛ ماللرن جانلرن آیامای، بتون ذهنلرن قویوب دین اسلام وتوغریلق ایچون طرشدیلر.

مسلمانلر، قرآن حدیث ایله عمل قیلواری، اللهغه توکل ایدوب دنیا وآخرتلرن توزاتورگه اجتهاد ایتولری آرقاسنده (ایکنچی لردن قورقوب توگل) بلکه بتون اطرافلرنده بولغان پادشاهلرنی قورقوتوب توردیلر. مصر، فارس، روما دولتلرن اوزلرینه قاراتدیلر. همه سی عربلرنڭ بو قدر تیز اویغانوب ترقی ایتولرینه، بو قدر اتفاق بولولرینه ایسلری کیتدی.

عربلرنڭ جاهلیت زماننده بولغان اعتقاد، اخلاق بزوقلقلری بتوب همه سی (ایر خاتون، بای فقیر، نسبلی نسبسز، قل خواجه) نڭ حقلری رعایه ایدیلوب معرفت، عدالت ایله بربرینه محبت ویاردم ایدوب راحت یاشادیلر. هر اشنی مستحق لرینه تابشرلدی. (حتی رسول اکرم حضرتلرینڭ وفاتی وقتنده شام سفرینه حاضرلنگان عسکرنڭ باشلغی آتا آناسی قل بولغان ۱۸—۲۰ یاشارلك اسامه بن زید ایدی.) رسول اکرمزدن صوڭ خلفاء راشدین، دین اسلامنی توغریلقنی نشر ایتارگه طرشدیلر. بیك کوب

آدملر، دین اسلامنی ایشدوب عقل وحکمتکه موافق تابوب، یراق یرلردن کیلوب مسلمان بولدیلر. عربلر عالمنڭ تورلی طرفلرینه سیاحت ایتدیلر. بیك آز زمانده، عالمنڭ بر طرفندن ایکنچی طرفینه قدر دین اسلام تارالدی.

اول وقتلرده مسلمانلر، قرآن وعظلرینه، رسول اکرمنڭ سوزلرینه وسیرتلرینه کامل رعایه ایدوب، شونلرنی یول باشچی توتوب اجتهاد ایته‌لر ایدی. مسلمانلرنڭ دین‌نی چن آڭلاب معیشت ایتکان، بو نورلی زمانلرینه «عصر سعادت» دیورلر.

شمائل شریفه

اوصاف رسول: پیغمبرمز محمد (صلی الله علیه وسلم) غایتده کورکام، نورلی یوزلی، طولی گوده‌لی، سلامت بدنلی ایدی.

اوزونچه‌راق بویلی، ایڭ باشلرینڭ آراسی وکوکراگی کیڭ، کوکراگی ایله ایچی تیگوز ایدی. زور باشلی، کیڭ ماڭلایلی، آزغنه قزللق قاتوشقان آق ترسلی، توگاره‌ك یوزلی، غایت مهابت چهره‌لی ایدی. نورلی یوزن آڭسزدن کورگان کشینی مهابتی باصوب قورقوب کیتار، صحبت والفت ایتکان آدم جان وکوڭلدن عاشق بولور ایدی. بر قایغولی آدم مبارك یوزن کوردکده، قایغوسی بتوب شادلق حاصل بولا ایدی. قاره‌زور کوزلی، نچکه اوزون قاشلی، اوزون کرپکلی، اورتاسی آزغنه قالقو برونلی، زورراق آغزلی، تشلری بیك آق وسیره‌ك ایدی. کوزی بیك اوتکون بولوب کوندزده یلدزلرنی، قارانغو تونلرده نچکه نرسه‌لرنی کوره ایدی.

طغز قاره صقاللی، قاره ساچلی، ساچی آزغنه گودره بولوب آخیر عمرنده ساچ وصقالنده بر نیچه بورتوك گنه آقلری بار ایدی. قولی بیك یومشاق وکیڭ، قوللرنده وآیاقلرنده سیره‌ك توکلر بار ایدی.

یورگان وقتلرنده، اویصو یرگه توشه تورغان کشی کبی آیاغن کوتاروب، زور آطلاب یوری ایدی. یورگانده تورلی طرفقه (آنگ مونده) قاراماینچه آلدینه یرگه گنه قاراب اویلاب یوری، بر طرفقه قارارغه تیوش بولسه کوز چیتی برله گنه دگل، بلکه بتونلهی بر ولوب قاری، کوب وقتده صحابه‌لرنی آلدن یباروب اوزی آرتدن باره ایدی.

فصاحت وسویلاشوی: کورکام طاوشلی، تاتلی وملایم سوزلی، سوزی غایت اثرلی وتکلفسز ایدی. سوزنی کیره‌ك وقتده ضرورت قدرلی گنه سویلی، اویناب سویلامی، اصلا نچار اشاکی سوز سویلامی، آز سوز برله کوب معنی آگلاته ایدی.

سوز سویله‌گانده اویلاب فکرله‌ب، هر کم آگلارلق آچق ایدوب آقرینلق ایله سویلی، سویله‌گان سوزلرن کامل آگلاب، یا که صاناب توررغه ممکن ایدی. یخشی آگلاتو ایچون بعض سوزلرنی اوچار مرتبه تکرار ایته، سوز سویلی باشلاسه بتون مجلسن مهابت باصوب، همه‌سی توقتالوب اخلاص ایله طڭلیلر ایدی.

سوز سویلگانگ آزغنه جیلمایوب سویلی، آرتق سوزلر قاتوشدرمی، سوزن آگلاتمی قالدرمی، آرتق قچقروب سویله‌می ایدی. فقط وعظ، خطبه سویله‌رگه باشلاسه، یا که قیامت احوالن سویله‌سه کوزی قزاره، طاوشی کوتاریله، غیرت ایله اثرلی ایدوب سویلی ایدی.

معامله‌سی: ایو جماعتلرینه وچیت کشی‌لرگه حتی دشمانلرینه آچق یوز، تاتلی سوز ایله معامله ایته، قایغولی کشیلرنی یواتورغه طرشه ایدی. هر کمگه اوزی سوه تورغان اسمی برله چاقره، اوچراغان آدملرگه ایلك ایلك اوزی سلام بیره، کورشورگه باشلاب قولن صوزه، اول کشی اوزی یبارمیچه قولن یبارمی، بر آدم سوز باشلاسه، سوزین

بتوروب اوزی آیریلوب کیتکاننی کوته، سوزین بولیب تاشلاب کیتمی ایدی.

کشی‌گه بارسه آلدن خبر بیروب، اذن صوراب، سلام بیروب کره، کم بار دیب صوراسه‌لر «مین» دیو جواب بیرمای «محمد» دیب اسمی بر له أیته، کیچ ایوگه کرسه یوقلاغانلر اویانماسون، دیو آقرنراق سلام بیره، بر آدم چاقرسه «لبیك» دیب آچق یوز ایله جواب بیره ایدی.

بر مجلسکه بارسه قایده اورن قالسه شونده اولتوره، آرتق تعظیم ایتولرن یاراتمی، مجلسده هیچ کمدن آلغه چغوب اولتورمی، کشی‌گه تابا آیاغن صوزمی، مجلسده بولغانلرنك بر سینه‌گنه قاراب سویلامایچه همه‌سینه التفات ایدوب، تاوشلامایچه‌غنه سویلی، مجلسده بولغانلرنك هر قایوسی حضرت رسول‌گه ایك یاقین من بولورغه کیرك، دیب اویلی ایدی.

یکل مجلسلی بولوب مجلسده دنیا و آخرت و معیشت مسئله‌لردن سویلاشه وکیکاشه، بر کشی‌گه سوز سویلاسه آکا بتونلای بورولوب أیته، کشی‌نك سوزن بولیب ایکنچی سوز باشلامی، کشی‌گه ایسی کیتکان کشی توسلی بیك توغری قارامی ایدی.

مجلسده نیندا این عجب اش بولسه‌ده قچقروب کولمی بلکه جلمایوب‌غنه قویه، نچار سوز سویله‌گان کشیلرگه قاطی بهر یلمای بلکه سکوت ایله التفات ایتمایچه اوته، یا که یومشاقلق بر له تنبیه ایته ایدی.

صحابه‌لردن بر ر کشی کورنماسه آنی قایغوروب فلان قایلا کورنمی، دیه صوراشه، آورو بولسه حالن صورارغه بارا، اولسه جنازه‌سینه حاضر بولا ایدی.

ایکی کشی آراسنده نزاع طاوش بولسه، آنلرنی بر بر یله کیلشدررگه طرشه، کشی‌نك حاجتن اوتارگه سوه، هر کم‌نك عقلینه قاراب سوز سویلی، درجه‌سینه کوره حرمت ایته، هیچ کمنی اوزندن نفرت ایتدرمی، کشینك

ناچارلغندن بیگره‌ك یخشیلغن کوررگه طرشه، کشی‌نك عیبن تیکشورمی، عیبی بولسه‌ده یوز ینه اورماینچه بلکه: «ای‌جماعت! فلان‌اشلرنی‌اشلاماسکه تیوش» دیوب عمومغه أیته، خاصلاب أیتمی ایدی. هرکم‌نك‌کوکلن‌تابارغه طرشه، کشینك خاطرن قالدرونی سویمی، هرکمنی برتوسلی رعایه‌ایتوب، بوالوغ یا که بای کشی دیب ایسی کیتمی، بودرجه‌سز فقیرکشی دیب حقارت التفاتسزلق کورساتمی ایدی.

تواضع وشفقتی: هرکم‌گه تواضعلی، توبانچیلکلی، مرحمتلی ایدی. مجلسکه کردکده صحابه‌لرنك اورنلرندن ترولرن سویمی، قایده اورن بولسه شونده اولتوره، اوزینی هیچ کمدن آرتق توتمی: «بن برقل‌من، قللر اولتورغان کبی اولتوره‌م، قللر آشاغان کبی آشیم» دیه ایدی.

ایشاك که، آطقه، دوه‌گه آطلانه، بعض وقت یانینه کشی آطلاندره، فقیرمسکین‌لرنك حاللرن صوراشه، آنلر ایله اولتوریشه، هرقایوسینه یاردم ایتارگه سوه ایدی.

نه قدر خادملری وقللری بولسه‌ده ایو جماعتلرینه خدمت ایدیشه، قویلرن صاویشه، حیوانلرغه آشارغه بیره، ایدن سبوره، کیره‌ك نرسه‌لرن آلورغه بازارغه بارا، آلغان نرسه‌سن اوزی کوتاروب قایته، اوزینك کیوم یرتقلرن یولی، کیومن پاکیزه‌لی، اوزینك خدمتلرن هیچ آغرسنمای اشلی، بعض وقت حیوانلرغه صاوت ایله صو ایچرگانده ایچوب بتکانچی مبارك قولی ایله کوتاروب توره ایدی.

قوناق‌کیلسه مرحبا«خوش‌کیلدك» دیو آچق‌یوز ایله‌قارشی‌آلا، قوناق آستینه نرسه صالا، بعض وقت اوزی آستنده بولغان نرسه‌نی قوناقغه بیروب اوزی یرگه اولتوره ایدی.

بروقت قوناقلر کیلوب اوزی خدمت ایته‌باشلادقده: بعض صحابه‌لر «یا رسول الله! سز اولتریکز، اوزمز خدمت ایته‌مز» دیگاچ، جوابنده:

«آنلر بنم صحابه‌لرمنی حرمت ایتکانلر ایدی، منده اوزم خدمت ایتونی سوه‌من» دیدی.

حیوانلرغه، خدمتچیلرگه صوغو، تل اوزاتونی، کشی اشلاگانده قاراب تورونی سویمی ایدی.

انس بن مالك أیته: بن رسول‌الله‌غه اون یل خدمت ایتدم، نیك بولای اشلادگز دیب آچولانمادی، وهیچ کمنی صوقمادی وهیچ وقت اوف دیب‌ده ایتمادی.»

بر وقت سفرده صحابه‌لر، طعام پشوره باشلاب بعضسی ایت، بعضسی صو، بعضسی قزان حاضرلارگه تتوندقده: «اول اشلرنی سز اشلی‌توریگز، بن اوطن جیارغه بارام» دیدی. یا رسول‌الله، بز اوزمز همه خدمتنی قیله‌مز دیگاچ: «بلام سز اشلارسز، لکن بن سزدن آیریلوب قاراب ترونی یاراتمیم، الله. بر آدمنڭ ایبداشلرندن آیریم بولوین سویمایدر» دیو جواب بیردی.

یاقین‌یراق، ایرخاتون، خواجه قللرنڭ همه‌سینه‌قاتناشه، سویلاشه، بعض وقت مزاح مطایبه ایته، بعض وقت قللر برله اولتوروب برطباقدن آشی، صحابه‌لرنڭ صبی بالالرن آلوب سوه، اوینانه، ایتاگینه اولتورته، بن پیغمبر دیب هیچ الوغلانوب تورمی، اصلا ماقتانمی ایدی.

بر آدم کیلوب آرتق الوغلاب قولن اوبه باشلادقده: «اوزگزنڭ بر کشیگزمن، پادشاه توگلمن، آرتق تعظیم ایتماگز» دیدی.

مکه‌نی فتح ایتکاچ شادلانوب غیرت، مهابت کورساتوب کرر چاغنده، باشن توبان صالوب، تواضع کورساتوب قایغولی آدم کبی مکه‌گه کرمش ایدی. بر آدم کیلوب مهابتندن قورقوب درلداب تورقده: «بن قاتقان ایت (قاتقان ایکمك) کیساکاری آشی تورغان بر خاتون بالاسی‌من، پادشاه توگلمن، آلای ایسك کیتماسون» دیمشدر.

عفو وحلمی: بیك کیك خلقلی، یومشاق طبیعتلی، کورکام معامله‌لی، اوزی ایچون هیچ کمدن اوچ آلورغه تلامی، اوزینه یمان معامله ایتکانلردن‌ده عفو ایتوب یمانلقغه قارشی یخشیلق ایتارگه طرشه ایدی.

احد صوغشنده کافرلر، مبارك یوزن جراحتله‌ب، تشن صندردقلرنده بعض صحابه‌لر کیلوب: «یارسول الله! بونلرغه بددعا قیلساڭ ایدی» دیدکلرنده: «بن خلققه لعنت ایچون کوندرلمادم» دیدی، هم «یارب بو خلق نادانلقلری برله شولای ایته‌لر، بونلرنی اوزڭ عفو ایت، توغری یولغه کوندرگل» دیو خیر دعا قیلدی.

بر یهودی رسول الله‌غه کیلوب: «یا محمد بورچمنی بیر، سز عبدالمطلب بالالری همه‌گز بورچنی اوزاق توته‌سز» دیب غیرت کورساتوب یقاسندن توتدی. مونی کوردکده، حضرت عمر یهودیگه کوزن تولتوروب قاراب: «ای بدبخت نه سویلی‌سن» دیو غیرت کورساتدی. حضرت رسول هیچ آچولانمای: «ای عمر! وقتی یتمگان بولسه‌ده بورچن بیر، هم یکرمی صاع (دورت پوط) آرتدروب بیر، آنسی‌سنڭ قورقوتقانڭ ایچون بولور دیدی.» یهودی بو معامله‌نی کوروب: «بن توراتده یباریله‌چگی خبر بیرلگان پیغمبر اوزی ایچون اوچ آلورغه طرشماس دیه. کورگان ایدم، حق پیغمبرا یکانسن، تجربه ایچون گنه شوندایِن ادبسزلك ایتدم» دیوب ایمانغه کیلدی.

جوماردلغی: بیك جومارد بولوب، هر کمنڭ حاجتن اوتارگه طرشه، قولنده بولغان نرسه‌نی هیچ آیامای بیره، هیچ بولماسه یخشی سوزی ایله شادلاندره، یاکه انشاء الله حاجتنڭ فلان وقتده بولور دیب کوڭلن تابه، اوزینه، نه قدر غنیمتماللری، هدیه‌لر جیولسه‌ده، بیك کوب زکات ماللری قولینه تابشرلسه‌ده، هیچ برینی اوزنده توتمای فقیر ومسکینلرگه وتیوشلی

اورنلرغه صرف ایته ایدی. حتی اولگان وقتنده بر کیومی رهن‌ده (زاکلادده) ایدی. بر وقت توقسان مڭ درهم آقچه کیلگاچ بر پالاسقه قویدروب اورنندن تورغانچی، هیچ نرسه قالدرمی تیوشلی اورنلرینه تاراتوب بتورمش ایدی. بعض وقت محتاج آدملر کیلوب بر نرسه صوراغانده بیررلك نرسه‌سی بولماسه «بار فلان آدمدن بورچقه آلوب تور، آقچه‌م بولدقده اوزم تولارمن» دیه ایدی.

معیشتی: آشاو، ایچو، کیوم واسبابده برده تکلفلنمای، معیشت ایدرلك قدر کیره‌گنچه‌گنه آشی، کیره‌گنچه‌گنه یوقلی ایدی. کوب وقت اوزی وجماعتلری آرپه ایکماگی وخرمه آشاب معیشت ایته، بر درجه کوڭلی بولغاچ آشاودن توقتالا، طویغاندن آرتق آشامی، طایانوب یاتوب آشامی، وصول قول ایله آشاونی سویمی، آشاغانچه قولن یووب اولتوره، طعام اولنده بسم‌الله ایته‌ه، اوز آلدندن‌غنه آشی، صوڭندن الله‌غه شکر ایتوب توقتی، قوللرن یووه ایدی.

آلدینه کیلگان طعامنی بو فلانچه‌رك بولغان ایکان دیب عیبله‌می، تلاسه آشی، تلاماسه «آشاڭز بنم اشتهام یوق» دیو سکوت ایته، آشارغه کوب قایغورتماینچه، آلدینه نه‌کلتورسه‌لر شونی آشی، طعامنی کچره‌ك قابوب یخشی چاینیاب آشی، ایچکانده بردن ایچماینچه، بولیب بولیب (صولو آلوب) ایچه، آش‌نڭ بیك قاینارن سویمی «قاینار طعام برکتسز بولا» دیه ایدی.

کوبره‌ك وقتده قبله‌غه قارشو اولتوره، کیچ ایرته‌رك یاته، یارتی تونڭدن صوڭ تورب تهجد نمازی اوقی، صوڭره ایرته نمازینه قدر دخی یاتوب توره، خرمه مونچالاسندن یاصالغان توشاکده یوقلی، قایو وقتده پالاص‌ده، قایو وقتده یرگه یاتوب‌ده یوقلی ایدی.

کیومده تکلفسز بولوب مامقدن، یوندن، جیتندن هر تورلیسن کیه، باشینه کوبره‌ك چالمه، بعض وقتلرده بورك کیه، عید جمعه کونلرنده وایلچیلر کیلگانده کیه تورغان مخصوص کیوملری‌ده بار ایدی.

هراشی ترتیبلی، نظاملی بولوب، کونینڭ اوچدن بر الوشین عبادت برله، برالوشین اوز اشلری وکشی اشلری وعامه مصلحتلری ایله، برالوشین ایو جماعتلرینڭ اشلری ایله اوتکاره ایدی.

نەقدر ماللری آرتوب تورسەده، همان درویش‌لرچه تکلفسز معیشت ایته، قولندەغی مالنی اوزی وجماعتلری معیشت ایتارلك آلوب، قالغانن فقیرلرگه، وتیوشلی اورنلرغه تاراته، بایلق ایله طبیعتی، معیشتی اوزگارمی ایدی. مکەده وقت کافرلر طرفندن هرتورلی اذا جفا کوروب، اسلام ضعیف بولوب تورغانن تواضعسی، شفقتی، طبیعتی نیچوك بولسه: مدینەگه هجرت ایدوب، هر طرفقه اسلام نوری تارالغاچده همان شول طبیعتده بولدی.

نظافت وپاکلگی: تن وکیوملرینی هروقت پاك توته، طهارت ایله یوری، مسواك استعمال ایته، خوشبوی سورتمگاندەده مبارك بدنلرندن خوش ایس کیلوب توره، برآدم آنڭ ایله کورشسه بتون کون قولندن خوش ایس کیلوب توره، یورگان یولنده خوش ایس قالا ایدی.

مبارك کوزینه سورمه تارته، ترناقلرن اوزون یورتونی سویمی، ساچلرن مایلاب پاکیزه یورته، خوش ایسلی مایلر سورته، صحابەلرنڭده پاکیزه وخوش ایسلی بولوب یرولرن سوه، وشوڭا قزقدره: «دین پاکلككه بنا ایدلگان، پاکلك دین‌نڭ اصلی» دیه ایدی.

توکل وشجاعتی: غایت بهادر، هیچ قورقو دیگان نرسەنی بلمای، صوغش وقتلرنده دشمان‌غه ایڭ یاقین کشی بولا ایدی. هر ایشنده اللهغه توکل ایدوب، اللهدن یاردم صوراب، کامل اخلاص واجتهاد ایله اشکه کرشه، اوزلری قدر نیچه الوش بولغان کافرلرگه قارشی بیك آز عسکر ایلەقارشوچغەوغالب‌بولاایدی. اللهنڭ توغری آدملرگه یاردمچی ایکانینه کامل ایناغان ایدی. احد حنین صوغشلرنده صحابەلر قورقوب تارالوب کیتدکده، اصلا اورنندن‌ده قوزغالمای تورمش ایدی.

بر وقت سفرده، قلچن بر آغاچ بوطاغینه ایلوب یوقلاغان چاغنده بر دشمان عرب کیلوب، قلچن آلوب: «یا محمد! حاضر سنی اولتورەم، سینی مندن کم قوتقاره؟» دیدکده، حضرت رسول: «الله صاقلار» دیگان ایکان، شوندن عرب نڭ کوڭلینه قورقو توشوب، قاوشاب قولندغی قلچی توشوب کیتمش ده رسول‌الله قلچنی آلوب: «ایندی سینی کم قوتقاره؟» دیمش، عرب: «یا محمد مرحمتڭ قوتقارسه قوتقارر» دیدکده عفو ایتمش.

پیغمبرمزنڭ بو یازدقلرمزدن باشقه: عدالتی، الله‌دن قورقوی، عبادتی عفتی، عقل وتدبیری، کون تون اجتهادی کبی خلقلری وایشلری غایت درجه‌ده کوب بولوب بو خصوصده زور کتابلر یازمشلردر. انصاف ایله عقلغه قایتوب اویلاغانده بو خلقلر یننڭ ده هر قایوسی بر ر معجزه، پیغمبرلگینه وچن توغریلق وحقلق ایچون طرشقانلغینه آچق دلیلدر. بیك کوب ذاتلر رسول محترممز حضرتلرینڭ اخلاقن معامله‌سن کوروب ایمانغه کلمشلردر.

رسول اکرم حضرتلری مکه‌دن مدینه‌گه هجرت ایدوب کیلدکده: یهود عالملرندن عبدالله بن سلام، مبارك یوزینڭ غایت نورلی، غایت مهابت بولوین کوروب: «والله بو آدم یالغانچی بولماس، بونڭ یوزی یالغانچیلر یوزینه اوخشامی» دیه پیغمبرلگینه ایناوب ایمان کلتورگان.

عمان پادشاهسینه رسول اللهنڭ دینگه دعوت خبری ایرشدکده: «بن بو پیغمبرنڭ حالن تیکشوردم: بر یخشیلقغه بیورسه باشلاب اوزی اشلی، بر یمانلقدن طیسه باشلاب اوزی طیوله ایمش؛ دشمانلرینه غالب بولسه ماقتانمی، تکبرلانمی؛ مغلوب بولسه آبدرامی، قایغورمی؛ وعده‌سنده توره، توغریلقغه طرشه ایمش. البته حق پیغمبر بولورغه کیرك» دیه ایمان کلتورمشدر.

الحمد لله وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه ومحبیه.